

LUNDS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

Syskonordningens betydelse för självkänslan

Maria Björnståhl
Rebecka Lekemo

Kandidatuppsats vt 2012

Handledare: Eva Hoff

Sammanfattning

Endabarn, äldstabarn, mellanbarn och yngstabarns stereotypa syskonroller och hur dessa påverkar individen är välkända. Men i vilken utsträckning påverkar dessa oss egentligen? Denna studie undersökte huruvida nivån av självkänsla varierar beroende på placeringen i syskonskaran. Studien undersökte också skillnader mellan endabarn och ungdomar med syskon, samt åldersskillnader. I studien besvarade 449 ungdomar i årskurs nio samt årskurs ett, två och tre på gymnasiet frågeformuläret *Jag tycker jag är* samt frågor om deras placering i syskonskaran. Resultaten visade inte några signifikanta skillnader i nivån av självkänsla med avseende på placeringen i syskonskaran samt ålder, men väl på vissa delar av självkänsla. När det gällde nivån av självkänsla kring relationer till andra hade endabarn lägre självkänsla än ungdomar med syskon och nivån var högre på gymnasiet än i årskurs nio. Syskonplacering och ålder hade också en viss påverkan kring prestationsrelaterad självkänsla. Resultatet diskuteras i förhållande till tidigare forskning.

Innehållsförteckning

Syskonordningens betydelse för självkänslan.....	4
Självkänsla.....	4
Begreppsanalys.....	5
Teoretiska perspektiv på självkänsla.....	6
Syskon.....	8
Begreppsanalys.....	8
Teoretiska perspektiv på syskon.....	9
Självkänsla och syskon.....	15
Syfte.....	17
Hypoteser.....	17
Frågeställning.....	17
Metod.....	17
Deltagare.....	17
Bortfall.....	18
Instrument.....	18
Jag tycker jag är.....	18
Demografisk blankett.....	19
Procedur.....	20
Databearbetning.....	20
Resultat.....	21
Hypotes 1.....	22
Hypotes 2.....	23
Frågeställning.....	27
Diskussion.....	28
Resultatdiskussion.....	28
Metoddiskussion.....	32
Vidare forskning.....	34
Slutsats.....	35
Referenser.....	36
Bilagor.....	39

Din placering i syskonskaran kan komma att ha en avgörande betydelse för din framtid; den kan påverka beslut som till exempel vem du kommer att gifta dig med, vilken utbildning och vilket arbete du kommer att få och om du kommer att leva lyckligt. Den kommer att avgöra om du blir ett lojalt och ansvarsfullt äldstabarn, ett diplomatiskt mellanbarn, ett äventyrligt yngstabarn eller ett lillgammalt endabarn (Martensen-Larsen & Sørrig, 2004)

Detta i alla fall om vi får tro dagens populärvetenskapliga skrifter i ämnet, samt den äldre syskonforskningen. Dock pekar den moderna forskningen på något annat; den menar att syskonordning inte har så stor påverkan på den personliga utvecklingen. Därför ställer vi oss frågan; hur mycket påverkas vi *egentligen* av vår placering i syskonskaran? Den här uppsatsen har för avsikt att studera syskonordningens påverkan på självet och mer specifikt; syskonordningens påverkan på självkänslan.

Självkänsla är ett fenomen som är högst relevant att studera, då vår självvärdering kan komma att få stor betydelse för vårt välmående. Många lyfter fram låg självkänsla som boven i dramat i kampen mot den psykiska ohälsan (Johnson, 2003). Därmed är det viktigt att undersöka möjliga orsaker till att vissa individer har lägre självkänsla än andra.

Då många forskare menar att familjen har stor betydelse för personlighetens utveckling finns det, i sökandet efter orsaker till låg självkänsla, anledning att vända blickarna mot syskonordningens eventuella påverkan. Kan det vara så att de roller vi tillskrivs i syskonskaran påverkar oss i så hög grad att det kan få en inverkan på det värde vi sätter på oss själva? Är det lättare för ansvarsfulla äldstabarn att utveckla en hög självkänsla än för små och svaga yngstabarn?

Föreliggande studie sätter alltså syskonordningens betydelse i fokus och ser närmare på i vilken grad de roller som tillskrivs enda-, äldsta-, mellan- respektive yngstabarn påverkar och formar självkänslans utveckling. Målet är att kunna bringa mer klarhet i ämnet och bidra till en större förståelse för individers så olika värdering av sig själva.

Självkänsla

Självkänslan är en central och viktig del i individens upplevelse av sig själv men är samtidigt ett mycket komplext och svårfångat fenomen som är ett av de mest undersökta inom beteendevetenskapen (Leary & Tangney, 2003).

Det finns flera olika, men närbesläktade, begrepp som används för hur en individ ser på och värderar sig själv. Några av dessa är: *självbild*, *självkänsla*, *självförtroende* och *självsäkerhet* (Harter, 1999; Johnson, 2003). Dessa används ibland synonymt och andra

gångar för att beskriva olika fenomen.

I föreliggande uppsats används framför allt begreppet självkänsla. Anledningen till detta är att en vanlig beskrivning av det, nämligen; den känslomässiga värderingen av oss själva (Leary & Tangney, 2003), ligger nära det fenomen vi vill fånga i vår undersökning. Förutom självkänsla kommer vi då och då använda oss av begreppet självbild. Trots att det finns en teoretisk skillnad dem emellan är de tätt sammankopplade och används ofta synonymt. De båda är relevanta i vår undersökning och vi kommer i fortsättningen att använda oss av dem i enlighet med den analys som följer nedan.

Begreppsanalys.

Självkänsla brukar anses vara värderingen av oss själva och är relativt stabil över tid. Den handlar också om det känslomässiga förhållandet till oss själva, samt inre tillfredsställelse och tillit. Johnson (2003) menar att det finns både en emotionell och en kompetensbaserad aspekt av självkänslan: den inre och den yttre. För att få en inre, emotionellt stabil självkänsla har barndomen en stor betydelse. Självkänslan skapas genom föräldrarnas bekräftelse men också genom intrapsykiska processer som leder till en bestämd inre uppsättning av självuppskattning, trygghet och stabilitet. Denna inre självkänsla är intimt förknippad med upplevelsen av trygghet under de tidigaste åren av våra liv. Dessa upplevelser blir sedan en förutsättning för känslor som till exempel hopp och mening senare i livet (Johnson, 2003). Den inre självkänslan kan ses vara individens självrespekt och ovillkorliga gillande av sig själv och finns som ett fundament inom alla människor. Beroende på hur den utvecklas tidigt i livet är den positiv eller negativ. En inre god självkänsla kännetecknas till exempel av en positiv grundsyn på livet och förmågan att acceptera sina känslor och behov (Cullberg Weston, 2005). Den yttre självkänslan, menar Johnson, handlar om yttre faktorer så som utseende, talang och framgång. I barndomen förvärvar vi högre yttre självkänsla genom att få bekräftelse för vår kompetens, för det vi klarar av att göra. Kännetecknen för hög yttre självkänsla är till exempel att alltid göra sitt bästa, att vara ansvarsfull, att vara duktig och ställa höga krav på sig själv och andra, att ha kontroll och inflytande, samt att få uppskattning för prestationer (Johnson, 2003).

Självbild används ibland synonymt med självkänsla och handlar om hur individen tänker om sig själv. Flera forskare menar att begreppen självkänsla och självbild kan vara svåra att särskilja eftersom det är näst intill omöjligt att inte införliva en värdering i beskrivningen av oss själva. En distinktion inom forskningen menar att självbilden är vår uppfattning om den unika uppsättning av de kombinerade attribut vi besitter; alltså hur vi

uppfattar oss själva inom olika specifika områden (Johnson, 2003).

Susan Harter menar att begreppet självkänsla ofta refererar till den globala värderingen av oss själva (till exempel; ”Jag är en värdefull person”), detta kallar Harter *global självkänsla*. Självbild, däremot, refererar till hur individen värderar sig själv inom olika områden, så som kognitiv kompetens, social acceptans, fysik och så vidare. Det här handlar det alltså snarare om *domänspecifik självkänsla* (Leary & Tangney, 2003). Harter har i sin forskning kommit fram till att det finns ett samband mellan global självkänsla och hög domänspecifik självkänsla. De största prediktorerna för hög global självkänsla hos barn och unga är för det första kompetens inom de områden som är viktiga för den specifika individen och för det andra social acceptans från omgivningen (Lindwall, 2011).

Självförtroende är mer situationsbundet och syftar till vad vi gör. Det är mer föränderligt än självkänsla och det kan vara högt eller lågt beroende på det aktuella området. Här är alltså anlag och förmåga en viktig del (Johnson, 2003).

Självsäkerhet är beskrivningen av en individs utåtriktade positiva och starka hållning. Detta kan dock handla om att denne vill dölja sin inre osäkerhet och därför visar upp en tuff yta (Johnson, 2003).

Teoretiska perspektiv på självkänsla. Självkänsla är ett fenomen som har analyserats utifrån flera olika psykologiska perspektiv. I vår studie intresserar vi oss för omgivningens betydelse och påverkan på individen, eftersom det ligger i linje med vår hypotes och frågeställningar.

Socialpsykologiskt perspektiv. Cooley, Mead och Baldwin rörde sig alla tre med teorier om *symbolisk interaktionism* och de har kommit att få stor betydelse när det kommer till teorier om självet och självbilden. Charles Horton Cooley kom att bli känd för sin teori *looking glass self*. Han menade att signifikanta andra fungerar som en spegel i vilken individen speglar sig för att upptäcka och förstå tankar och åsikter om självet. Dessa tankar och åsikter inkorporeras sedan, och blir en viktig del av självbilden och det värde vi ger oss själva. Därmed skapas självet till stor del av vad vi tror andra tänker om oss (Harter, 1999).

George Herbert Mead belyste även han den sociala interaktionens betydelse. Han gick så långt att han hävdade att det sociala föregår det psykiska. Mead ansåg att barnet får ett själv genom andras attityder gentemot barnet. I detta spelar leken en stor roll, då den innebär ett rolltagande som hjälper barnet att pröva olika typer av personligheter. Självet utvecklas till fullo när barnet övertar den andres attityder gentemot barnets själv, som i ett spel. Alla involverade personers attityder övertas vilket skapar en förståelse för hur de andra förväntas agera samt ger en förståelse för spelets regler. För att skapa sig ett organiserat inre måste man

ta hänsyn till det som kallas *den generaliserade andre* – man måste samspela med en föreställning om alla andra personer. Övertagandet av andras attityder fortsätter till viss del även i vuxenlivet, trots att personligheten då är mycket mer definitiv (Heidegren & Wästerfors, 2008).

Vidare menar Mead att självet byggs upp av två *faser* som han kallar för *me* och *I* och att dessa två är beroende av varandra. *Me* står för det objekt individen kommit att bli utifrån de sammanhang som individen deltagit i, samt utifrån hur andra ser individen. Genom *me* skapas en bild av vem individen är, till exempel vad hon eller han har för jobb, vanor och rutiner, vänner och så vidare. *I* står för det subjekt som individen agerar utifrån i stunden och handlar alltså om hennes eller hans spontana upplevelse av verkligheten. I denna dialog mellan *I* och *me* växer självbilden fram (Heidegren & Wästerfors, 2008).

James Mark Baldwin menade att ett barns personlighet utvecklas i ett ständigt samspel med den signifikanta andre. Under uppväxten är den imitativa processen viktig; genom den prövar barnet ett beteende *som om* det är naturligt för henne eller honom och efter ett tag blir det naturligt. Tillslut blir detta imiterade beteende viktig för individens självdefinition och självbild. Barnet agerar också i enlighet med den bekräftelse hon eller han önskar få av den andre. Till en början är familjen viktig när det kommer till imitationen, men mer och mer rör sig individen i andra sociala miljöer utanför hemmet. Självet, menar Baldwin, tar sig också olika uttryck i olika kontexter. I vissa situationer kan barnet till exempel visa upp ett aggressivt beteende och i andra kan det vara lugnt och lydigt (Harter, 1999).

Susan Harter är en av de moderna forskare som undersökt hur självbilden påverkas av social konstruktion. Hon menar att upplevelser i samspelet med den sociokulturella kontexten, såsom föräldrar, lärare och syskon, påverkar hur individen värderar sig själv. Utifrån detta perspektiv kan vi utläsa att konstruktionen av självet inte bara handlar om den kognitiva utvecklingen och individens aktiva handlande, utan att självets utveckling också i mångt och mycket påverkas av omgivningen. I sin forskning har hon, i enlighet med Cooleys *looking-glass-self* – teori, undersökt korrelationen mellan stöd från signifikanta andra och självkänsla. Hennes forskning visar att de som har lägst nivå av stöd från sin omgivning också har den lägsta nivån av självkänsla, medan de som har stort stöd från omgivningen rapporterar en hög nivå av självkänsla (Harter, 1999).

Andra perspektiv. Även inom andra psykologiska riktningar har självkänsla varit ett fenomen som berörts. Carl Rogers, som var en av grundarna till den humanistiska psykologin, betonade också han att barnets utveckling av självet i huvudsak är socialt bestämd. För att få en positiv självbild, menar han, måste barnet få uppleva en barndom präglad av villkorlös

kärlek och uppskattning (Rogers, 2003). Rogers gjorde skillnad mellan *självet* och *idealsjälvet*; självet är den subjektiva uppfattningen om den egna personen och idealsjälvet är den personen man skulle vilja vara. Om dessa två står alltför långt ifrån varandra uppstår missnöje (Cervone & Pervin, 2010). Rogers var övertygad om att låg självkänsla var en del i orsaken till depressionstillstånd. Depression uppstår, menade han, när en individ inte upplever att det genuina självet lever upp till det ideala självet (Johnson, 2003).

Inom psykoanalysen har anknytningsteorin kommit att bli viktig i diskussionen kring individens självkänsla. Teorin betonar relationen mellan barnets anknytning och föräldrarnas omvårdnad. Barnet behöver nära anknytningspersoner som fungerar som en trygg bas till vilken de kan återvända då det upplever sin omgivning vara hotfull. Individen utvecklar en trygghet i sig själv då det under de första åren får sitt naturliga behov av psykisk och fysisk närhet tillfredsställt. Anknytningspersonen har en stor del i hur barnet värderar sig själv genom att vara lyhörd till dess känslor och vilja, och svara an till barnet på ett relevant sätt. Teorin står även med en fot inom evolutionsbiologin som menar att anknytningen till vårdnadshavare har en grundläggande motiverande kraft. Att vara anknuten till någon är en av våra starkaste känslomässiga relationer (Broberg, Granqvist, Ivarsson, & Risholm Mothander, 2006).

Syskon

Hur det är att ha syskon är något som berör de flesta; så många som 89 % av barnen i Sverige har minst ett syskon (Barnombudsmannen, 2010). Relationen till syskon utvecklas tidigt och är i många fall den relation som består längst (Sanders, 2004). Många vittnar om syskonskapets betydelse; en del säger att de bråkar jämt, att syskonet är deras fiende, medan andra syskon menar sig vara bästa vänner som kan dela allt (Dunn, 1986). Denna långa relation och i flera perioder ständiga närvaro av syskon, men också frånvaron av syskon, har betydelse för individens utveckling (till exempel Pike, Coldwell, & Dunn, 2005; Whiteman & Buchanan, 2002; Sanders, 2004; Dunn, 1986).

Syskonskapet har fått förhållandevis lite uppmärksamhet i forskning om familjerelationer, istället har den vertikala föräldra-barn-relationen varit i fokus (Sanders, 2004). Kunskap om syskonrelationen är dock viktig för att förstå ett barns beteendemässiga utveckling (Dunn, 1986; Adler, 1939; Eckstein 2000). I den här uppsatsen intresserar vi oss för hur en ungdoms sociala omgivning, i form av syskon, påverkar individens egenskaper.

Begreppsanalys.

Biologisk eller social definition. Hur syskon ska definieras är inte helt enkelt. Med en

biologiskt grundad definition; att syskon är de som har gemensamma föräldrar, finner vi helsyskonen. Men här finns också halvsyskonen som har en gemensam förälder. Som vi ska se längre fram är det inte bara delad genetisk uppsättning som avgör ett syskonskap. När barn och ungdomar själva får svara på vem som är deras syskon tar de med sociala aspekter i sin bedömning. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv definieras syskon då som de som delar uppväxtmiljö och som de barn som har starka band mellan varandra. Här finner vi framför allt styvsyskon samt fosterbarn och adopterade barn (Edwards, Hadfield, Lucey, & Mauthner, 2006; Sanders, 2004).

Systemkonordning. I uppsatsen kommer vi använda oss av begreppen *systemkonordning*, *systemkonplacering* och *placering i systemkonskarar*. Med dessa begrepp menas den ordningsföljd någon är född i, vilket inte är likvärdigt med rangordning eller status (Schönbeck, 2008). Systemkonplaceringarna kommer i studien att kategoriseras som *enda-*, *äldsta-*, *mellan-* och *yngstabarn* (Eckstein, 2000).

Funktionell definition. Syskon kan också definieras utifrån funktionalitet med hänsyn till åldermässigt avstånd mellan syskonen. Här fokuserar man på barnets upplevelse av att ha syskon och den roll syskonskapet tillskriver barnet. Med ett åldersavstånd på sex år eller mer mellan två syskon kommer barnen att vara långt ifrån varandra utvecklingsmässigt. De roller de utvecklar kommer inte vara påverkade av varandra, rollen liknar istället endabarns. Dessa barn kallas därför *funktionella endabarn*. Syskon som föds med 18 månaders mellanrum, men ibland även färre och i vissa fall upp till två år, är så nära i ålder att deras funktionella roll liknar tvillingens, varpå de kallas *pseudotvillingar* (Martensen-Larsen & Sørrig, 2004).

Med fokus på funktion och social konstruktion kan alltså ett barn få en annan roll än den biologiska, ett barns subjektiva upplevelse av sin syskonroll kan komma att få stor betydelse för individen.

Teoretiska perspektiv på syskon.

Tidig systemkonforskning. Syskonskapet har länge fått förhållandevis lite uppmärksamhet i forskning om familjerelationer, istället har den vertikala föräldra-barnrelationen varit i fokus. Den tidiga psykoanalytiska teorin säger mycket lite om systemkonrelationen och det som sägs är hur systemkonet påverkar barnets relation till föräldern. Exempelvis ses det nyfödda systemkonet som en rival i oedipuskomplexet och en konkurrent av moderns uppmärksamhet och omsorg (Sanders, 2004).

Alfred Adler, tidigare anhängare av Freuds teori, kritiserade sexualteorin och påpekade istället miljöns betydelse. Adler menade att ömsesidig påverkan mellan individer är

grunden för mänskligt liv och det som formar en individs livsstil (Adler, 1939). Denna fokusförflyttning blev starten för syskonforskningen och Adler beskrivs som den första syskonforskaren (Schönbeck, 2008). Adler beskrev ett barns upplevelse av att få ett syskon som att det blir *detroniserat*. Med begreppet menas att ett barn som tidigare varit ensamt om föräldrarnas uppmärksamhet och kärlek blir, bildligt och emotionellt sett, nedkastat från tronen av det nya syskonet (Adler, 1939). Från att ha stått i centrum ska det äldsta barnet nu vänja sig vid att vara en medlöpare (Sanders, 2004). Att få ett syskon är, enligt Adler, därför en traumatisk upplevelse för barnet som ofta känner starkt avund och rivalitet mot den nya familjemedlemmen (Adler, 1939). Detta kom att präglade den tidiga syskonforskningen (Adler, 1939; Sanders 2004).

Arv och miljö. Föräldrar är ofta uppmärksamma på skillnader mellan sina barn och talar om hur olika de är genom att sätta deras beteenden i kontrast mot varandra (Saudino, Wertz, Gagne, & Chawla, 2004) Frank J. Sulloway förklarar dessa olikheter utifrån en evolutionsteoretisk grund. Föräldrarnas uppmärksamhet och kärlek är en begränsad resurs som syskonen konkurrerar om. För att få så stor del som möjligt av dessa resurser är det av stor vikt för syskonen att finna lämpliga strategier. Sulloway menar att syskon har ett intresse att vara olika varandra eftersom en strategi som skiljer sig från syskonens minskar konkurrensen om resurserna (Sulloway, 1996).

Vad är det då som gör syskon olika? För biologiska syskon är båda föräldrarna gemensamma, varpå syskonen delar ca 50 % gemensamma gener (Pedersen, Plomin, McClearn, & Friberg, 1988). Biologiska syskon som växer upp i samma familj, och därmed i samma miljö, får en snarlik uppväxt och uppfostran; de har samma föräldrar att relatera till med deras värderingar och attityder, de delar många barndomsupplevelser, bor i samma grannskap, går ofta i samma skola och så vidare (Hetherington, Reiss, & Plomin, 1994). Denna så kallade gemensamma familjemiljö samt till stor grad delad genetisk uppsättning kan antas göra syskon lika.

Genom tvillingstudier (så som till exempel SATSA, Svenska Adoptions/Tvillingstudien av åldrande, under Nancy Pedersens ledning) har man undersökt vilken betydelse miljömässiga och genetiska faktorer har för syskons olika utveckling. Studierna har funnit att endast cirka 0-10 % av skillnaderna i syskons personlighet och beteende förklaras av den gemensamma familjemiljön och cirka 20-50 % av arv. Arv har alltså stor betydelse men den största delen, cirka 40-70 %, förklaras istället av *individuell familjemiljö* (Pedersen et al., 1988; Hetherington et al., 1994), vilket är individens personliga upplevelse och tolkning. Även om syskon delar gener och uppväxtvillkor är deras erfarenheter

olika; relationer till föräldrar och andra familjemedlemmar ser olika ut för syskonen och de har, framför allt när de kommer upp i skolåren, många icke-gemensamma upplevelser och relationer. Då syskon också tolkar samma händelse inom familjen på olika sätt har den individuella tolkningen större betydelse för individen än själva händelsen i sig (Hetherington et al., 1994). Så trots att syskon växer upp i samma familj skiljer sig deras individuella familjemiljö åt vilket bidrar till skillnaderna mellan syskon. Familjer och syskon gör varandra olika (Hetherington et al., 1994; Sulloway, 1996; Dunn & Plomin, 1992).

Syskonroller. Syskon är alltså olika. Sulloway menar att det beror på att de hittat sin unika familjenisch, sin roll och strategi som hjälper dem att få del av föräldrarnas uppmärksamhet. Sulloway analyserade mer än en halv miljon biografiska data från mer än tio tusen biografier för att beskriva syskons olika karaktärsdrag och kategorisera dessa utifrån personlighetsdimensionerna i big five (Sanders, 2004). I studien fann han att äldstabarn hade liknande personlighetsdrag, som skiljde sig från yngstabarns personlighetsdrag (Sulloway, 1996).

Flertalet andra studier har funnit generella syskonroller. Daniel Eckstein (2000) sammanfattar 151 studier som alla rapporterat statistiskt signifikanta relationer mellan syskonordning och personlighet. Tillsammans med Adler (1939), Sulloway (1996), Eckstein (2000), Dunn (1986) och Martensen-Larsen och Sørrigs (2004) beskrivningar ges nedan en sammanfattning av generella syskonroller.

Äldstabarn. Att bli detroniserad av ett syskon kan vara en traumatisk upplevelse, varpå känslor av rivalitet, avund och svartsjuka uppstår (Adler 1939; Sulloway, 1996). Äldstabarn har också privilegier i och med att det automatiskt har omgivningens förtroende; de är ju större, starkare och klokare än sina yngre syskon just bara för att de är äldre. En sådan position ger äldstabarn ett övertag över sina yngre syskon (Adler, 1939). Äldstabarn är lojala mot föräldrar och andra auktoriteter och är mer traditionella och konservativa i sina åsikter än yngre syskon (Sulloway, 1996). Äldstabarn är ofta högpresterande och motiverade. De är överrepresenterade bland studenter då många skaffar sig en akademisk utbildning (Eckstein, 2000). Äldstabarns strategi för att få föräldrarnas uppmärksamhet präglas av angrepp, status och mutor (Dunn, 1986).

Mellanbarn. Ofta får man höra att mellanbarnet är det bortglömda och förbisedda barnet. Är åldersavståndet till det äldre och det yngre syskonet litet (under tre år) finns risken att föräldrarna inte hunnit ge mellanbarnet tillräckligt mycket tid och uppmärksamhet (Martensen-Larsen & Sørrig, 2004). En del menar att mellanbarn har svårt att hitta sin roll, har svårt att känna tillhörighet (Eckstein, 2000) och löper större risk att få depressioner

(Martensen-Larsen & Sørrig, 2004). Andra menar att mellanbarn är sociala och har få utåtagerande problem (Eckstein, 2000).

Yngst. Det yngsta syskonet har lägre, för att inte säga ingen förväntan på sig, och har därför stort utrymme att försöka komma ikapp storasyskonet, antingen på samma område eller på ett sidoområde där konkurrensen är mindre. En sådan maktsträvan kan dels göra barnet egoistiskt, ängsligt och avundsjukt men kan också göra barnet handlingskraftigt (Adler, 1939). Stategin yngstabarnet använder för att få föräldrarnas uppmärksamhet är att det surar, vädjar, gråter och ber föräldrarna om hjälp (Dunn, 1986). Yngstabarn som dessutom kommer från en liten familj har oftare psykiska problem än barn med annan placering i syskonskaran. Yngstabarnet får tidigt träna sina sociala förmågor när de umgås med sina äldre syskon som är på en högre utvecklingsnivå, varpå många yngstabarn utvecklar empatiska förmågor tidigt (Eckstein, 2000; Sulloway, 1996). Till skillnad från äldstabarn är yngstabarn mer rebelliska, äventyrliga och mer villiga att pröva andra åsikter, samt att sätta sig emot auktoriteter (Sulloway, 1996).

Endabarn. Barn utan syskon har ingen att dela föräldrarnas förväntningar med, varpå allt fokus hamnar på barnet allena. Det ger endabarnet en känsla av att vara något särskilt. Föräldrarnas oavbrutna uppmärksamhet och omsorg ger endabarnet få tillfällen att pröva sin egen förmåga. Världen kan därför upplevas som fientlig av endabarnet som kan få ångest när det möter svårigheter (Adler, 1939). I förhållande till barn på andra placeringar i syskonskaran är dock endabarn i störst behov av att prestera, det är mycket troligt att de skaffar sig akademisk utbildning. Endabarn tränar inte sin sociala förmåga i samma utsträckning som barn med syskon och är den syskongruppen som har mest beteendeproblem (Eckstein, 2000).

Syskonrelationens kvalitet. Senare syskonforskare menar att syskonskapet är mycket komplext och därför inte kan beskrivas med enbart statistisk fakta om syskonens födelseordning. Då en sådan beskrivning förenklar syskonskapets karaktär (Sanders, 2004; Dunn, 1986). I exempelvis Whiteman och Buchanans studie (2002) hade blotta närvaron (eller frånvaron) av syskon ingen betydelse, men dock syskonrelationens kvalitet. Edwards et al. (2006) menar att syskonskap bäst beskrivs utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv där hänsyn inte bara tas till biologiska fakta utan även relationens sociala struktur och emotionella kvalitet.

Syskonrelationen präglas inte bara konkurrens och rivalitet utan även av andra kvaliteter, och nivån av dessa, så som relationens tillgivenhet, värme, aggressioner och konflikter. Forskning har intresserat sig för hur individens utveckling formas av nivån av dessa kvaliteter inom syskonrelationen (Dunn, 1986).

Individens sociala utveckling. I och med konkurrensen om föräldrarnas uppmärksamhet och kärlek har det betydelse för syskon att lära sig att förstå och förutsäga vad den andra känner och avser. På grund av det frekventa umgänget och genom imitation och låtsaslekar lär sig syskon dessa förmågor i mycket tidig ålder. Ett yngre syskon kan genom sitt äldre syskon delta i avancerade sociala interaktioner trots att dessa egentligen kräver kognitiva förmågor som barnet ännu inte besitter. Genom syskonet kan barnet alltså delta i en social situation vilken genom det lär sig nya sociala regler och koder. Syskon utvecklar även altruism, alltså förmågan att lyssna och ta hänsyn till andra barn, tidigare än om de inte haft syskon. Syskon lär sig också att förarga och provocera varandra (Dunn, 1986). Denna sociala förmåga utvecklas inte på samma sätt hos endabarn eftersom de inte får lika många tillfällen till sociala samspel med jämnårig där förmågorna kan tränas (Downey & Condrón, 2004)

I linje med tidigare forskning visar senare studier på ett samband mellan konflikt i syskonrelationen och beteendeproblem hos individen (Garcia, Shaw, Winslow, & Yaggi, 2000; Stocker, Burwell, & Briggs, 2002). Pike et al. (2005) fann inte denna inverkan från negativt syskonbeteende men dock att ett positivt syskonbeteende möjliggör prosocial utveckling.

Syskonens inflytande under uppväxten. Få longitudinella studier har genomförts för att undersöka syskonrelationens kvalitet under uppväxten, från födelse till tonår (Kramer & Kowal, 2005). Istället har flertalet studier med tvärsnittsdesign genomförts och fokuserat på de tidiga intensiva åren då syskonen tillbringar mycket tid tillsammans – i perioder mer än med föräldrarna (Pike et al., 2005). Även senare syskonforskning har intresserat sig för den omvälvande upplevelsen av ett syskons födelse som i många fall förändrar äldstabarnets tillvaro. Till skillnad från Freud och Adler har senare forskning dock visat att alla barn inte upplever denna period som traumatisk. En del är istället intresserade av den nya familjemedlemmen och deltar aktivt i omvårdnaden utav barnet (Dunn, 1986; Volling, 2012). Ytterligare andra påverkas inte nämnvärt av denna händelse (Volling, 2012).

I skolåren blir miljöfaktorer ännu viktigare, eftersom barnet får fler relationer och i större grad själv kan välja intensiteten i syskonrelationen. Detta ökar skillnaderna mellan syskonen (Dunn & Plomin, 1992; Dunn 1986) och kan minska syskonrelationens intensitet, intimitet och värme. Syskonrelationen kan därmed bli mer jämlik andra relationer (Buhrmester & Furman, 1990).

Syskon jämför sig tidigt med varandra och äldre syskon kan agera förebilder för yngre syskon (Dunn & Plomin, 1992). Syskon är ofta emotionellt ohämmade vilket troligtvis medför en stor påverkan på varandra (Dunn, 1986). Ett barn som har ett storasyskon i tonåren kommer att ha denna som modell när det gäller barnets egna förväntningar på tonåren

(Whiteman & Buchanan, 2002).

Liksom i barndomen fortsätter syskonrelationen i sena tonåren och i vuxen ålder att karaktäriseras av värme, konflikt och rivalitet och nivåerna av dessa att i liten grad regleras av olika familjestrukturvariabler så som ålderskillnad, kön, familjestorlek. Andra faktorer som korrelerar starkt med den vuxna syskonrelationens nivå av värme, konflikter och rivalitet är graden av kontakt mellan syskonen och individernas psykiska funktion (Stocker & Lanthier, 1997).

De fåtal longitudinella studier som gjorts intresserar sig för tidiga sociala erfarenheters betydelse för syskonrelationen under tonåren. Kramer och Kowal (2005) undersökte äldstabarns relationer till jämnåriga före deras syskons födelse. De fann att de barn som hade positiva relationer till jämnåriga tidigt utvecklade en social och relationell kompetens som bidrog till en positiv syskonrelation i tonåren.

Syskonrollens påverkan. Syskonforskningen har alltså mer och mer riktat in sig på kvaliteten i syskonskapet. Fokus i den här uppsatsen är dock inte att beskriva kvaliteten i syskonrelationen, utan på vad syskonrollen gör med individen. Dunn och Plomin (1992) menar, i enlighet med tidigare forskning, att familjer gör syskon olika. Föräldrar behandlar sina barn olika och skiljer dem ofta åt genom att kontrastera dem mot varandra. Därför får ett syskon rollen som ”geniet” en annan som ”den lata” och så vidare. Barnen blir själva tidigt mycket medvetna om skillnaderna mellan sig och sina syskon genom att de jämför sig med varandra (Dunn & Plomin, 1992; Dunn 1986). Syskon upplever händelser inom familjen på olika sätt och det är denna icke-gemensamma miljöpåverkan som har betydelse för barnets utveckling (Hetherington et al., 1994; Dunn & Plomin, 1992).

Både Adler (1939) och Dunn (1986) menar att syskon utvecklar olika makt- och statustekniker och att placeringen i syskonskaran är viktig i detta fall. Teknikerna för att få föräldrarnas uppmärksamhet skiljer sig alltså beroende på vilka de har att konkurrera med; ett svagt och hjälplöst småsyskon eller ett ansvarsfullt och klokt storsyskon (Dunn, 1986).

För att förstå hur en individs beteendemönster utvecklas måste vi studera den (sociala) miljö inom vilken dessa uppstår (Dunn, 1986). Familjen och syskonen utgör denna omedelbara kontext inom vilken ett barns utveckling sker (Sulloway, 1996). Finns det generella olikheter mellan syskon, som har samband med placeringen i syskonskaran, är det en viktig kunskap som till exempel i terapiesammanhang kan vara en utgångspunkt och en källa till information om klientens personlighet och familjesituation (Eckstein, 2000).

Självkänsla och syskon

Det finns inte mycket forskning om syskonplaceringens eventuella påverkan på självkänsla men det är ett ämne som berörs ibland, särskilt i studier som handlar om personlighetsdrag hos, och föräldrars behandling av, olika syskon. Flera studier visar på att positiva familjeband har en stark korrelation med god självkänsla. Vidare har man sett att antal syskon även kan ha en påverkan: ju fler syskon desto högre självkänsla (Gorbett & Kruczek, 2008). I familjer med många barn råder ofta en stämning av harmoni och samstämmighet. I dessa storfamiljer får var och en ofta sin tydliga roll och alla behöver ta ansvar. Då tiden är bristfällig och föräldrarna inte alltid finns till hands skapar dessa syskon starka band till varandra och stöttar varandra i medgång och motgång (Schönbeck, 2008).

System bidrar till känsloregleringen. En syskonrelation som präglas av värme och vänskap korrelerar med en lägre grad av ensamhet, färre beteendeproblem och högre självkänsla. Rivalitet i syskonrelationen korrelerar med högre nivåer av ensamhet, depressiva känslor och lägre självkänsla (Sanders, 2004).

Som tidigare nämnts finns det i en syskonskara alltid en hög grad av jämförelse mellan syskonen. Det är inte bara interaktionen med syskonet som påverkar barnet utan bara blotta närvaron av ett annat syskon kan ha en stor påverkan. Syskonen känner ofta varandra mycket väl och kämpar om föräldrarnas kärlek och förståelse, något som kan komma att bli mycket viktigt då det kommer till självkänslans utveckling (Dunn & Plomin, 1992). Varje barn i en familj använder sig dock av olika strategier för att nå föräldrarnas bekräftelse och kärlek. Till exempel söker inte en storasyster att vara liten och gullig för att få som hon vill, då det inte är personlighetsdrag som sammanfaller med hennes roll som äldsta barnet. Hennes strategi blir snarare att verka ansvarstagande och duktig (Lagerblad, 2004). Därmed verkar syskonrollen kunna bidra till den självbild individen utvecklar.

Dunn och Plomin (1992) menar att föräldrarnas behandling av sina barn kan påverka barnens personlighet i hög grad. Studier har visat att särskiljande beteende från föräldrarna korrelerar med barnens självkänsla. Barn vars mödrar visat större kärlek gentemot syskonet uppvisade sämre självkänsla än barn vars mödrar visat dem själva högre grad av kärlek. Dock verkar det vara svårbedömt att se hur mycket självbild och självkänsla kan prediceras av syskonplaceringen. Att ett visst syskon i ordningen ofta särbehandlas av föräldrarna har diskuterats, men här tycks åsikterna gå isär. Vissa studier pekar på att det yngsta barnet ofta är favoriserat medan andra menar att det förstfödda ofta har fler privilegier och större ansvar (Shebloski, Conger, & Widaman, 2005; Adler, 1939).

Flera studier tyder på att det inte finns någon korrelation mellan syskonplacering och

självkänsla (till exempel Gorbett & Kruczek, 2008; Västerbro, 2008). Dunn och Plomin (1992) menar att det inte finns mycket som tyder på att ordningsföljden bland syskonen har någon påverkan på vare sig personlighetsutveckling, hur föräldrarna behandlar sina barn eller på psykisk ohälsa. Ett stort antal studier, menar de, ”visar att ordningsföljden på barnen bara spelar en liten roll i det drama som skapar skillnad mellan syskon”. (s. 92).

Det finns dock studier som pekar på motsatsen, till exempel studien av Shebloski Conger och Widaman (2005). Deras forskning visade att det finns kopplingar mellan syskonplacering och självkänsla. Orsaken till detta diskuteras men den återkommande reflektionen är att föräldrarna särbehandlar barnen. Syskonen, i sin tur, tävlar om föräldrarnas uppmärksamhet och förståelse; det äldsta syskonet söker att försvara sin högre och mer privilegierade position i familjen och de yngre syskonen söker att få samma privilegier. Resultatet i denna studie visade att det äldsta syskonet har högre självkänsla än senarefödda syskon. De yngre syskonens upplevelse av att föräldrarna favoriserar det äldsta syskonet tycks predicera en nedgång i självkänsla (Shebloski et al., 2005).

Föreliggande studie har tidigare nämnt hur syskonrelationen förändrats när syskonen når tonåren. Föräldrars och syskons påverkan på individen förändras när annan social omgivning ökar i betydelse (Shebloski et al., 2005). Förändringen kan vara såväl positiv som negativ (Dunn, 1986) och kan antas påverka individernas självkänsla.

Martensen-Larsen och Sørrig (2004) menar också att syskonplacering är av stor vikt när det kommer till utvecklingen av självet och självkänslan. De menar dock att syskonplaceringen ger olika effekt beroende på vilket kön respektive syskon har, samt hur stor ålderskillnaden är mellan dem. Att vara pseudotvilling, menar de, kan ofta vara en svår situation och skapa mycket konkurrens mellan syskonen. Svårast blir det om det yngre syskonet är en flicka och det äldre en pojke. Då flickor under den sena barndomen och tonåren utvecklas mycket snabbare än pojkar blir risken här att den yngre system ganska snabbt kommer att växa om den äldre brodern. Hans självkänsla kommer att tryckas ned gång på gång då han inser att lillasyster är duktigare och mer ansvarstagande än honom, trots att hon är den yngre. System, däremot, kommer att utveckla en stark självkänsla och vara övertygad om att hon klarar av det mesta (Martensen-Larsen & Sørrig, 2004).

Äldstabarn får ofta rollen som de trygga och ansvarsfulla. De är syskon som både bestämmer över och tar hand om yngre syskon. Äldstabarns speciella ställning genom sin status som förstfödd kan antas vara positiv för självkänslan. Hos mellanbarn i en kull med tre flickor finns en risk att hon kommer att känna sig betydelselös och sakna självtillit om föräldrarna glömmar bort att ge henne ansvarsuppgifter och uppmärksamhet. Detta kan leda

till att hon i framtiden får svårt att hitta sin roll och hamnar i depressiva tillstånd. Lillasyster i ovanstående konstellation kan få olika roller. Antingen blir hon, som så många andra småsyskon, fri, öppen, otraditionell och handlingskraftig eller så får hon rollen som familjens ”minsting” vilket kan leda till en inre känsla av svaghet och osäkerhet. Endabarn som tenderar att få stor uppmärksamhet och uppmuntran från sina föräldrar utvecklar ofta en stark självkänsla som gör att de tror på sin egen förmåga och på sitt värde (Martensen-Larsen & Sørrig, 2004). Dock kan risken att föräldrar till endabarn är överbeskyddande och ger sitt barn alltför lite ansvar och utrymme till mognad leda till att endabarnet snarare utvecklar en låg självkänsla (Schönbeck, 2008).

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka huruvida det finns en skillnad i självkänsla beroende på vilken placering man har i syskonskaran. Vi kommer också titta på om det finns en skillnad i nivå av självkänsla beroende på om individen har syskon eller ej. Till sist kommer vi också se om det finns ett samband mellan ålder och nivå av självkänsla.

Hypoteser.

1.0. Nivån av självkänsla varierar beroende på placeringen i syskonskaran.

1.1. Äldstabarn har högre självkänsla än enda-, mellan- respektive yngstabarn.

1.2. När det kommer till sociala relationer har endabarn lägre självkänsla än äldsta-, mellan- och yngstabarn.

2.0. Nivån av självkänsla varierar beroende på placering i syskonskaran och ålder.

2.1. Nivån av självkänsla är olika för ungdomar i årskurs nio jämfört med ungdomar på gymnasiet.

Frågeställning. Hur beskriver ungdomarna själva att deras placering i syskonskaran påverkar dem som personer?

Metod

Deltagare

Totalt deltog sju skolor i studien med elever från årskurs nio, samt från årskurs ett, två och tre på gymnasiet. Sammanlagt deltog 449 ungdomar i studien och av dem gick 143 ungdomar i årskurs nio, 131 i årskurs ett, 36 i årskurs två och 134 i årskurs tre. De gymnasieprogram ungdomarna gick på var samhällsvetenskapliga programmet (med inriktningar inom turism, beteendevetenskap respektive ekonomi), hotell- och

turismprogrammet, natur- och friluftsprogrammet, naturvetenskapliga programmet, omvårdnadsprogrammet, barn- och fritidsprogrammet, spa- och hälsaprogrammet samt stylistprogrammet.

Av deltagarna var 26 ungdomar endabarn, 153 äldstabarn, 104 mellanbarn och 158 yngstabarn. 418 ungdomar hade syskon och 26 hade inga syskon. Vidare var 286 ungdomar tjejer och 156 killar.

Den demografiska blanketten avslutades med en öppen fråga (*Hur tror du att din placering i syskonskaran påverkar dig som person?*) och den besvarades av 278 deltagare (62 %). Resterande hade inte besvarat den alls alternativt svarat undvikande (*vet ej*) eller att syskonplaceringen inte påverkade dem.

Bortfall. Bortfallet var 2 % och bestod av tre ungdomar som valde att inte delta i undersökningen samt sex enkäter som var ofullständiga. Två enkäter hade vardera sju påståenden som besvarats med två kryss. Två enkäter hade 13 eller fler påståenden som inte var besvarade. Två enkäter var så slarvig i fyllda att de inte ansågs trovärdiga. Dessa sex enkäter togs inte med i dataanalysen.

Instrument

En större forskning genomförs vid Lunds universitet för att se om självkänslan hos ungdomar har förändrats sedan 1981-83, och föreliggande studie är en delstudie inom detta projekt. Uppsatsens mätinstrument för självkänsla är samma som tidigare använts inom projektet, nämligen självskattningsformuläret *Jag tycker jag är* (Ouvinen-Birgerstam, 1999).

Jag tycker jag är är ett test som används inom såväl skola som psykisk och psykiatrisk barn- och ungdomsvård och har på många platser blivit ett standardinstrument för att se hur barn och unga värderar sig själva. Rapporter visar att testet inte är särskilt sensitivt för yttre förändringar i sinnesstämningen, men att det på ett adekvat sätt lyckas fånga underliggande och svårföränderliga grundinställningar hos individen (Ouvinen-Birgerstam, 1999). Testet finns i två versioner; version A (tidigare L-skalan) och version B (tidigare MH-skalan). Version A är avsedd för lågstadiet och version B för mellanstadiet, högstadiet samt gymnasieskolan. I föreliggande studie användes version B. Den består av 72 påståenden med de fyra svarsalternativen (*stämmer precis, stämmer ungefär, stämmer dåligt och stämmer inte alls*). Exempel på påståenden är ”Jag känner mig ofta ensam”, ”Jag gillar mitt utseende” och ”Jag är lugn och sansad”. Barnen/ungdomarna får kryssa i det svarsalternativ som stämmer bäst överens med hur de tänker och känner om sig själva. Fem områden, centrala för självkänslan, utgör grunden för påståendena; fysiska egenskaper, färdigheter och talanger,

psykiskt välmående, relationer till familjen och relationer till andra (Ouvinen-Birgerstam, 1999).

Reliabiliteten hos testet har undersökts genom de fyra olika analyserna: itemanalys, interkorrelationer mellan delskalorna och hela skalan, split-half undersökning och stabilitet över tid. Itemanalysen (varje enskilt påståendes förmåga att predicera resultatet på helskalan) visade att hos 67 av påståendena fanns en korrelation med helskalans resultat hos samtliga deltagare i testet. För samtliga fem delskalor är korrelationerna mellan delskalorna och hela skalan höga, korrelationskoefficienterna löper mellan 0,71 och 0,82. Delskalornas interkorrelationer är positiva, vilket tyder på att de mäter samma sak fast ur olika perspektiv. Korrelationskoefficienterna ligger här mellan 0,31 och 0,60. Den inre konsistensen mättes genom split-half-metoden (de fem delskalorna delades i två halvkor med varannat påstående i den ena gruppen och varannat i den andra). Här anses reliabiliteten vara god då den varierar mellan 0,91 och 0,93. Stabilitet över tid undersöktes först efter ett år och sedan efter två år. Stabiliteten över tid anses vara relativt hög då den gav korrelationskoefficienten 0,74 i årskurs fyra och fem och 0,82 i årskurs sju och åtta. Korrelationerna för de fem delskalorna var något lägre och varierade mellan 0,57 och 0,72 i årskurs fyra och fem, samt 0,67 och 0,77 i årskurs sju och åtta. Reliabiliteten för självskattningsskalan kan sammanfattningsvis anses vara god (Ouvinen-Birgerstam, 1999).

Validiteten har bland annat testats genom att en psykolog intervjuade och observerade ett antal barn i anslutning till enkätundersökningen, detta utan att veta vad barnen svarade i enkäten. Här visade det sig att det fanns ett positivt samband mellan resultatet från Jag tycker jag är och beteendeobservationen. Vidare jämfördes Jag tycker jag är med en annan metod, *Adjektivlistan*, vilken var avsedd att mäta samma sak. Korrelationen de båda emellan blev ganska god (0,60 för barn i årskurs ett, 0,75 för barn i årskurs fyra och 0,72 för barn i årskurs sju). Jag tycker jag är tycks alltså mäta det som instrumentet avser att mäta (Ouvinen-Birgerstam, 1999).

Demografisk blankett. En demografisk blankett konstruerades och häftades fast i slutet av formuläret Jag tycker jag är (se bilaga 1). Där fick respondenterna fylla i kön, skola, födelseår, antal syskon (och syskonens födelseår) samt vilken placering de *tänker* att de har i syskonskaran. Målet var att få en klarhet i vilken roll de *upplever* att de har i syskonskaran samt deras funktionella roll, snarare än att komma åt deras rent biologiska position. I uppsatsen kategoriserar vi placeringen i syskonskaran enligt följande; enda-, äldsta, mellan och yngstabarn, vilket i litteraturen är den mest dokumenterade uppdelningen (Eckstein, 2000).

Slutligen fanns en öppen fråga om hur respondenten tror att syskonplaceringen eventuellt har påverkat deras personlighet. Denna var dock frivillig att fylla i. För att stärka anonymiteten ströks sida ett i formuläret Jag tycker jag är, där bland annat namn ska uppges.

Procedur

Då vi redan hade kontakt med vissa skolor var urvalet baserat på tillgänglighet. Tre av skolorna har sitt säte i en liten stad, tre i en mellanstor stad och en i en stor stad. Fem av skolorna ligger i Östergötland, en i Småland och en i Skåne. Då det fanns en geografisk och storleksmässig spridning bland de städer och skolor som besöktes anses studiens resultat kunna generaliseras till andra ungdomar i Sverige. De rektorer och lärare som kontaktades valde ut de klasser som skulle delta.

Via e-post fick rektorerna information om studien i form av syfte, historik och tillvägagångssätt (se bilaga 2). De fick även skickat till sig ett informationsbrev som de, om de önskade, kunde skicka hem till berörda föräldrar för godkännande (se bilaga 3). Hos några klasser i en av skolorna valde man att skicka informationsbrevet hem till elevernas föräldrar.

En testledare var alltid närvarande och gav samma information vid varje tillfälle; kortfattad beskrivning om det område studien berör, anonymitet och frivillighet, instruktioner om hur enkäten ska fyllas i.

Det tog cirka 20 minuter för ungdomarna att fylla i enkäten och när den var inlämnad av samtliga gavs en mer utförlig beskrivning av studiens bakgrund och syfte. Då fanns det även tid för en kort diskussion om självkänsla och en chans för eleverna att ställa frågor. Slutligen lämnades kontaktuppgifter till de ansvariga för studien.

Databearbetning

Insamlad data analyserades med statistikprogrammet Statistical Package for Social Sciences (SPSS) version 20. Envägs mellangrups variansanalys (ANOVA) beräknades för att analysera skillnaderna i självkänsla med avseende på syskonplacering. Ett Tukey HSD Post Hoc test användes för att identifiera mellan vilka syskongrupper skillnaderna förelåg. Interaktionseffekter av ålder och syskonplacering på självkänsla beräknades med tvåvägs ANOVA. Levene's test användes för att jämföra gruppernas varians. I de fall då variansen inte var lika användes testet Welch eftersom detta är mer robust än ANOVA när varianshomogeniteten är hotad (Pallant, 2010) samt rekommenderat framför andra robusta test (Cohen, 2000).

De valda svarsalternativen översattes med ett värde på skalan -2 – 2 beroende på om påståendet var negativt eller positivt formulerad. Några påståenden var besvarade med kryss

mellan de olika svarsalternativen. Dessa poängsattes med värdet placeringen av krysset motsvarande. Ett kryss mellan rutorna som motsvarar poängen 1 och 2 gavs således poängen 1,5. Andra påståenden var besvarade med två kryss. Dessa ersattes då med ett medelvärde av de båda kryssens motsvarande poäng. Om en deltagare missat att besvara ett (högst två) påståenden ersattes den missade datan med individens medelvärde för den berörda delskalan.

Ett fåtal deltagare hade ej fyllt i enkäten komplett; sju deltagare hade inte uppgett sitt kön, fem hade inte uppgett ålder och syskonplacering. Dessa enkätsvar togs med i dataanalysen i den mån det var möjligt, alltså när analysen inte behandlade just den missade variabeln.

Svaren på den öppna frågan analyserades kvalitativt med *grounded theory* som metod. Eftersom denna uppsats ej har kvalitativ undersökning som fokus användes förkortad (*abbreviated*) grundad teori. Därför har inte teoribaserad datainsamling genomförts (Willig, 2008). Ungdomarnas svar kodades och tolkades och sattes ihop till kategorier. Resultatet lyfter fram de kategorier som berör flest respondenter och som därmed är mest karaktäristiska för respektive syskonplacering. Resultatet på frågan analyseras och diskuteras tillsammans med hypotes 1.0.

Resultat

Syftet med studien var att undersöka om det fanns ett samband mellan placeringen i syskonskaran och självkänslan. Deskriptiv statistik visar hur medelvärdena på självkänsla i de fem delskalorna varierar för de olika syskongrupperna (se tabell 1).

Tabell 1.

Deskriptiv statistik för självkänsla totalt och på de fem delskalorna efter syskonplacering.

Skala	Endabarn (n = 26)		Äldstabarn (n = 153)		Mellanbarn (n = 104)		Yngstabarn (n = 158)	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Helskala självkänsla	47,55	43,50	62,69	31,30	55,82	33,06	62,04	30,16
Fysiska egenskaper	7,24	11,24	11,48	9,09	8,81	10,64	11,15	8,30
Färdigheter och talanger	7,69	9,13	8,53	7,98	7,39	8,16	8,03	7,71
Psykiskt välmående	6,96	13,15	11,79	9,29	9,59	10,36	11,01	9,89
Relation till föräldrar och familj	14,96	11,34	16,75	8,91	16,37	9,11	18,16	7,71
Relation till andra	10,69	7,72	14,15	6,31	13,67	6,91	13,55	6,58

Hypotes 1

Helskala. Studiens första hypoteser (1.0) är att nivån av självkänsla varierar beroende på placeringen i syskonskaran samt (1.1) att äldstabarn har högre självkänsla än yngstabarn. För att testa dessa hypoteser, och undersöka skillnader i självkänsla med avseende på placeringen i syskonskaran, genomfördes en envägs mellangrupps ANOVA. Helskalan för självkänsla i testet Jag tycker jag är användes som beroende variabel. Oberoende variabel var syskonplacering; enda-, äldsta-, mellan- och yngstabarn. Inledningsvis testades antaganden för att kontrollera för normalitet, linjäritet, outliers, varianshomogenitet och multikollinjäritet. Multivariata outliers fanns men bedömdes vara så få till antalet och icke-extrema att deras påverkan inte var allvarlig (Tabachnick & Fidell, 2007). Levene's test för varianshomogenitet visade att variansen för de fyra grupperna inte var lika (på signifikansnivån $p > ,05$), $p = 0,009$. Istället för ANOVA användes därför testet Welch. Testet visade ingen statistiskt signifikant skillnad på $p < 0,05$ nivån i självkänsla mellan de olika syskongrupperna: $F(3, 103) = 1,83, p = 0,147$.

Därefter genomfördes test med mätinstrumentets delskalor; fysiska egenskaper, färdigheter, talanger och begåvning, psykiskt välmående, relationer till föräldrarna och familjen samt relationer till andra som beroende variabler. Oberoende variabel var likt tidigare syskonplacering; enda-, äldsta-, mellan- och yngstabarn.

Fysiska egenskaper. En envägs mellangrupps ANOVA genomfördes där delskalan fysiska egenskaper användes som beroende variabel. Levene's test för varianshomogenitet visade att variansen för de fyra grupperna inte var lika (på signifikansnivån $p > 0,05$), $p < 0,0005$. Istället för ANOVA användes därför testet Welch. Testet visade en tendens till statistiskt signifikant skillnad på $p < 0,05$ nivån på delskalan mellan de olika syskongrupperna: $F(3, 103) = 2,41, p = 0,071$.

Färdigheter, talanger och begåvning. En envägs mellangrupps ANOVA genomfördes där delskalan färdigheter, talanger och begåvning användes som beroende variabel. Det fanns ingen statistiskt signifikant skillnad för $p > 0,05$ nivån på delskalan färdigheter, talanger och begåvning för syskongrupperna: $F(3, 437) = 0,43, p = 0,729$.

Psykiskt välmående. En envägs mellangrupps ANOVA genomfördes där delskalan psykiskt välmående användes som beroende variabel. Det visade en tendens till statistiskt signifikant skillnad för $p > 0,05$ nivån på delskalan psykiskt välmående för syskongrupperna: $F(3, 437) = 2,29, p = 0,078$.

Relationer till föräldrarna och familjen. En envägs mellangrupps ANOVA genomfördes där delskalan relationer till föräldrarna och familjen användes som beroende

variabel. Levene's test för varianshomogenitet visade att variansen för de fyra grupperna inte var lika (på signifikansnivån $p > 0,05$), $p = 0,023$. Istället för ANOVA användes därför testet Welch. Testet visade ingen statistiskt signifikant skillnad på $p < 0,05$ nivån på delskalan mellan de olika syskongrupperna: $F(3, 103) = 1,55$, $p = 0,206$.

Relationer till andra. En envägs mellangrups ANOVA genomfördes där delskalan relationer till andra användes som beroende variabel. Det fanns ingen statistiskt signifikant skillnad för $p > 0,05$ nivån på delskalan relationer till andra för syskongrupperna: $F(3, 437) = 2,02$, $p = 0,111$.

Det finns alltså inga signifikanta skillnader i nivån av självkänsla, varken på delskalorna eller på helskalan, med avseende på placeringen i syskonskaran, äldstabarn har inte signifikant högre självkänsla än enda-, mellan respektive yngstabarn, varpå hypotes 1.0 och 1.1 förkastas.

Hypotes 1.2. antar att det finns skillnader mellan ungdomar med syskon och endabarn på delskalan relationer till andra. Endabarn har alltså lägre självkänsla när det gäller sociala relationer än äldsta-, mellan- och yngstabarn. Deskriptiv statistik (se tabell 2) visar på skillnader i medelvärden för endabarn och de som har syskon.

Tabell 2.

Medelvärden samt antal och standardavvikelser för endabarn och syskon på delskalan relation till andra.

Skala	Endabarn ($n = 26$)		Äldsta-, mellan- och yngstabarn ($n = 418$)	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Relation till andra	10,69	7,72	13,78	6,55

Ett t-test för oberoende grupper genomfördes för att jämföra poäng på skalan relation till andra (beroende variabel) för syskon och endabarn (oberoende variabel på två nivåer). Det fanns en signifikant skillnad där ungdomar med syskon ($M = 13,78$, $SD = 6,55$) hade signifikant högre poäng än endabarn ($M = 10,69$, $SD = 7,72$: $t(442) = -2,30$, $p = 0,022$, two-tailed). Omfattningen på skillnaden mellan medelvärdena (medelskillnad = 3,09, 95 % CI: -5,72 till -0,45) var liten (Cohen, 1988) (eta squared = 0,012). Hypotes 1.2 kan därför behållas; 1,2 % av skillnaderna i skattningen på skalan relation till andra förklaras av syskonskap.

Hypotes 2

Helskala. Studiens andra hypotes är att ålder är en påverkande faktor för relationen mellan nivån av självkänsla för de olika syskongrupperna. Ju äldre ungdomarna är desto

mindre roll antas syskonplaceringen spela. För att testa hypotesen genomfördes en tvåvägs ANOVA med helskalan för självkänsla som beroende variabel och placering i syskonskaran samt ålder som oberoende variabler. För att få tillräckligt stora grupper delades variabeln ålder in i två grupper, ungdomar i årskurs nio respektive gymnasieungdomar (årskurs ett till tre). Med bakgrund i tidigare nämnda teorier (om att mellanbarn ofta hamnar i kläm), samt att gruppen med endabarn var för få till antalet, jämfördes endast skillnader mellan mellanbarn respektive äldsta- och yngstabarn. Deskriptiv statistik i tabell 3 visar medelvärden och standardavvikelser på helskalan för självkänsla beroende på syskonplacering och ålder.

Tabell 3.

Medelvärden i självkänsla beroende på syskonplacering och ålder.

Skala	Ålder	Äldsta- och yngstabarn			Mellanbarn		
		M	SD	n	M	SD	n
Helskala självkänsla	å.k. 9	58,25	32,31	98	57,80	30,63	38
	å.k. 1-3	64,25	29,78	213	54,69	34,56	66
Fysiska egenskaper	å.k. 9	10,35	9,16	98	8,45	11,39	38
	å.k. 1-3	11,76	8,44	213	9,02	10,28	66
Färdigheter, talanger och begåvning	å.k. 9	6,67	8,08	98	9,50	6,92	38
	å.k. 1-3	9,02	7,63	213	6,18	8,61	66
Psykiskt välmående	å.k. 9	11,78	8,70	98	11,11	10,18	38
	å.k. 1-3	11,21	9,99	213	8,71	10,43	66
Relation till föräldrar och familj	å.k. 9	17,10	8,92	98	16,54	8,01	38
	å.k. 1-3	17,63	8,07	213	16,26	9,75	66
Relationer till andra	å.k. 9	12,35	6,80	98	12,21	6,60	38
	å.k. 1-3	14,53	6,17	213	14,50	7,00	66

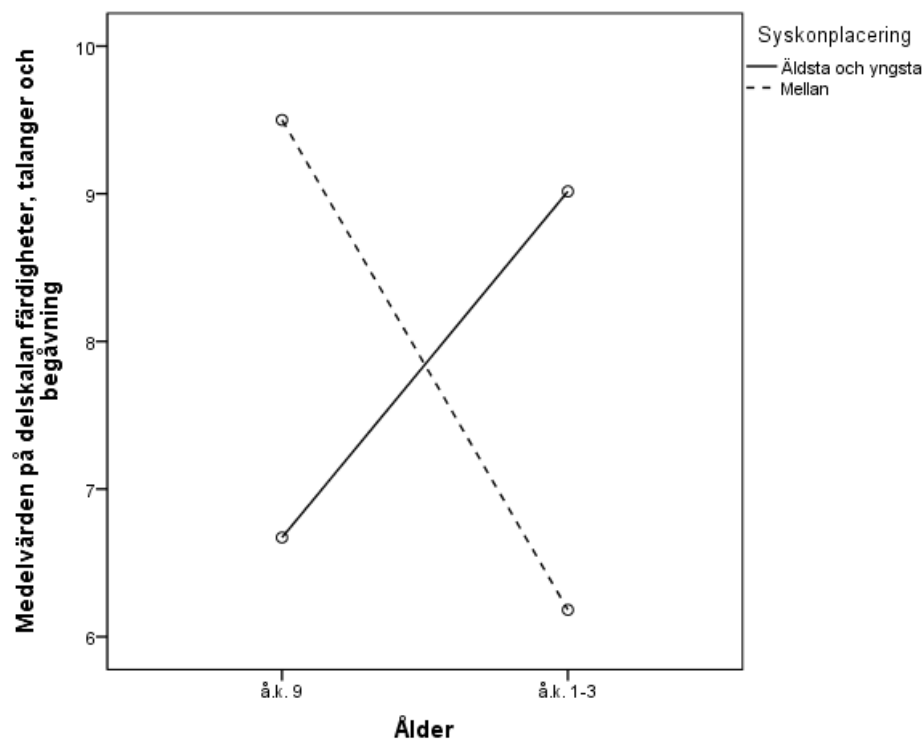
Testet visade att det inte fanns några statistiskt signifikanta huvudeffekter varken för syskonplacering, $F(1, 411) = 1,82, p = 0,178$, eller ålder, $F(1, 411) = 0,15, p = 0,697$. Ej heller fanns statistiskt signifikanta interaktionseffekter mellan ålder och syskonplacering, $F(1, 411) = 1,51, p = 0,219$.

Därefter genomfördes test med mätinstrumentets delskalor; fysiska egenskaper, färdigheter, talanger och begåvning, psykiskt välmående, relationer till föräldrarna och familjen samt relationer till andra som beroende variabler. Oberoende variabler var likt tidigare syskonplacering och ålder.

Fysiska egenskaper. En tvåvägs ANOVA genomfördes där delskalan fysiska egenskaper användes som beroende variabel. Levene's test för varianshomogenitet visade att variansen för grupperna inte var lika (på signifikansnivån $p > 0,05$), $p = 0,003$. Den mer

stringenta signifikansnivå $p < 0,01$ sätts när resultaten av tvåvägs ANOVAn utvärderas. Statistiskt signifikanta huvudeffekter fanns varken för syskonplacering, $F(1, 411) = 4,49$, $p = 0,035$, eller ålder, $F(1, 411) = 0,82$, $p = 0,365$. Testet visade att det inte fanns några statistiskt signifikanta interaktionseffekter, på nivån $p < 0,01$, mellan ålder och syskonplacering på delskalan fysiska egenskaper, $F(1, 411) = 0,15$, $p = 0,704$.

Färdigheter, talanger och begåvning. En tvåvägs ANOVA genomfördes där delskalan färdigheter, talanger och begåvning användes som beroende variabel. Statistiskt signifikanta huvudeffekter fanns varken för syskonplacering, $F(1, 411) > 0,0005$, $p = 0,998$, eller ålder, $F(1, 411) = 0,27$, $p = 0,60$. Interaktionseffekten av ålder och syskonplacering på delskalan färdigheter, talanger och begåvning var statistiskt signifikant, $F(1, 411) = 9,25$, $p = 0,003$. Effektstorleken var dock liten (partial eta squared = 0,022). Detta betyder att nivån av självkänsla varierar med ålder och placering i syskonskaran vilket illustreras av grafen i figur 1. Mellanbarn på gymnasiet har lägre prestationsrelaterad självkänsla än mellanbarn i årskurs nio. Äldsta- och yngstabarn på gymnasiet har högre självkänsla än äldsta- och yngstabarn i årskurs nio. Resultatet bekräftar alltså hypotes 2.0 och 2.1, den sistnämnda dock med en interaktionseffekt av syskonplacering.

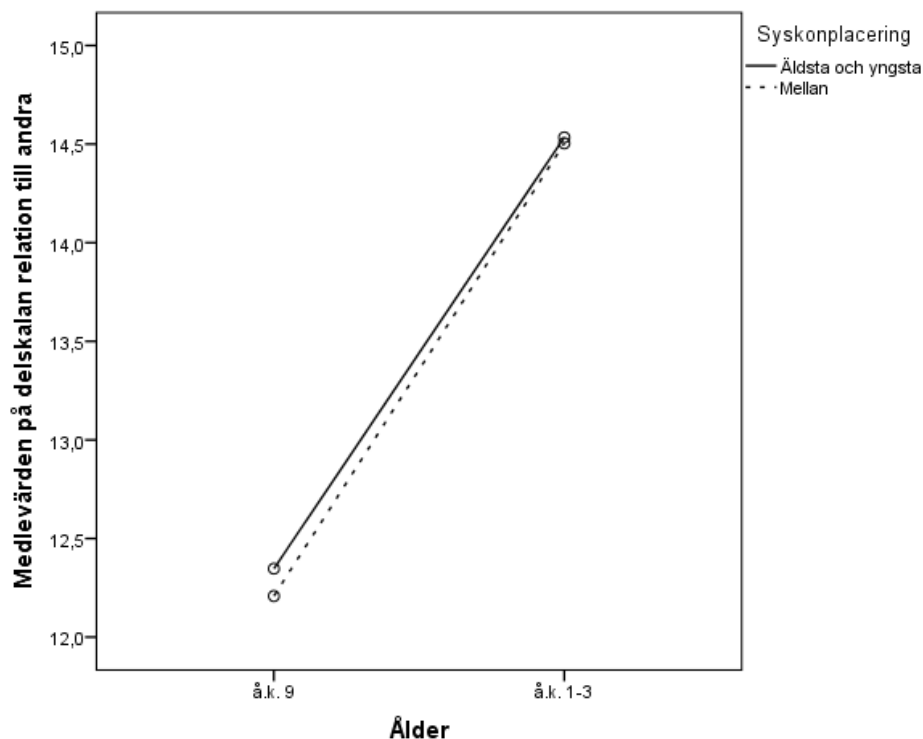

Figur 1. Ålder och syskonplacering som interaktionseffekt på nivån av prestationsrelaterad självkänsla.

Psykiskt välmående. En tvåvägs ANOVA genomfördes där delskalan psykiskt välmående användes som beroende variabel. Testet visade att det inte fanns några signifikanta huvudeffekter för varken för syskonplacering, $F(1, 411) = 1,86, p = 0,17$, eller ålder, $F(1, 411) = 1,62, p = 0,20$. Statistiskt signifikanta interaktionseffekter fanns ej heller mellan ålder och syskonplacering, $F(1, 411) = 0,62, p = 0,43$.

Relationer till föräldrarna och familjen. En tvåvägs ANOVA genomfördes där delskalan relationer till föräldrarna och familjen användes som beroende variabel. Testet visade att det inte fanns några signifikanta huvudeffekter för varken för syskonplacering, $F(1, 411) = 0,90, p = 0,35$, eller ålder, $F(1, 411) = 0,02, p = 0,90$. Statistiskt signifikanta interaktionseffekter fanns ej heller mellan ålder och syskonplacering, $F(1, 411) = 0,16, p = 0,69$.

Relationer till andra. En tvåvägs ANOVA genomfördes där delskalan relationer till andra användes som beroende variabel. Statistiskt signifikanta huvudeffekt fanns inte för syskonplacering, $F(1, 411) = 0,01, p = 0,91$, men dock för ålder, $F(1, 411) = 8,45, p = 0,004$. Huvudeffekten var dock liten (partial eta squared = 0,02). Nivån av självkänsla, på delskalan relation till andra, är alltså signifikant lägre för ungdomar i årskurs nio ($M = 12,31, SD = 6,72$) jämfört med för ungdomar på gymnasiet ($M = 14,53, SD = 6,36$). Testet visade att det inte fanns några signifikanta interaktionseffekter mellan ålder och syskonplacering, $F(1, 411) = 0,01, p = 0,94$.

Figur 2. Grafen visar huvudeffekten av ålder på nivån av självkänsla.

Frågeställning

Den större delen av ungdomarna beskrev att deras syskonroll har betydelse för dem.

Endabarn. Då denna syskongrupp består av få respondenter ($n = 26$) och då endast ett litet antal av dessa hade besvarat frågan ($n = 11$) är det endast möjligt att urskilja ett tydligt tema. Detta tema kallar vi *uppmärksamhet* och hänvisar till beskrivningar kring att vara bortskämd, få mer saker och så vidare.

Äldstabarn. Hos äldstabarnen var *ansvar* ett mycket framträdande tema. Av 109 äldstabarn hade 62 svarat att de tar ansvar som äldstabarn. Ett äldstabarn i årskurs två skriver; ”Jag tar alltid ansvar”. *Dominant, omhändertagande* samt *är förebild* var också tre tydliga teman. Två äldstabarn i årskurs tre skriver; ” Jag är van att bli lyssnad på, bestämma och bestämma över andra samtidigt som jag är van att ta hand om andra också och ge kärlek och närhet.” och ”Jag tror att jag tar en ’mamma’-roll över min bror men även till viss del med mina vänner också.” Följande teman fanns också hos äldstabarnen och redovisas i ordning efter flest antal respondenter; flest redovisas först.

Självständig, mogen, prövobarnet (får göra mindre än yngstabarnet, får lära sig av egna erfarenheter, bilda egna åsikter och testa gränser), *höga krav, mindre uppmärksamhet, bra självförtroende, temperament*. Det sistnämnda temat syftar till ungdomarnas beskrivning av hur syskonrollen har påverkat dem utifrån ett specifikt personlighetsdrag (till exempel att de är utåtriktade, envisa, lugna). En ungdom beskriver sig som bortskämd.

Mellanbarn. 56 mellanbarn svarade på frågan och av dessa var det tolv stycken som upplevde att de tog *ansvar* som mellanbarn. Mellanbarnen beskriver sig framför allt som att de befinner sig mellan två roller, alternativt att de är i kläm mellan dessa och jämför sig med de äldre och yngre syskonen; ”Jag tror att det har påverkat mig positivt. Tryggheten att ha en äldre bror samt ansvars känslan för de mindre.” (mellanbarn i årskurs tre), ”Hamnar lite i kläm.” (mellanbarn i årskurs två), ”Mellanbarnen kan lätt bli bortglömda.” (mellanbarn i årskurs ett). Huvudtemat är därför *dubbla roller* med följande underteman; *omsorgsfull – bli omhändertagen; vara äldst – vara yngst; i kläm* (och får klara sig själv); *jämför sig med äldsta- och yngstasyskon*.

Relation till syskon är också ett huvudtema med underteman. Detta behandlar framför allt hur väl mellanbarnen kommer överens med sina syskon. Därför är *kommer överens med både äldre och yngre syskon eller någon av dessa* och *kommer inte överens med äldre och yngre syskon eller någon av dessa* två underteman. Ett fåtal ($n = 4$) beskriver att de trivs med att vara mellanbarn.

Yngstabarn. 89 yngstabarn besvarade frågan. Fyra av dessa skrev att de tar *mindre*

ansvar. Temat med flest respondenter var *bortskämd*. ”Det gör mig ganska mycket mer bortskämd än vad min äldre syster är. Jag är även mycket vildare och bråkar mer.” (yngstabarn i årskurs ett). Nedan följer de teman som hade färre respondenter; *Äldstabarn som förebild*; *kämparanda* (gå sin egen väg, tuff, självständig, stark); *stöttning från äldstasyskon*; *minstingen* (ses alltid som liten); *krav att vara lika duktig som äldstasyskonet*; *större frihet än äldre syskon*. Två yngstabarn i årskurs nio beskriver hur de behandlats som minstingen; ”Jag har alltid varit minst i släkten så alla ser mig som barnet.” ”...alla mina syskon ser mig som jätteliten som inte får göra jättemycket.” Flera ($n = 10$) skriver också att de *trivs* och tycker det är bra att vara yngstabarn.

Diskussion

Resultatdiskussion

Studiens syfte var att undersöka om nivån av självkänsla är olika beroende på placeringen i syskonskaran, samt att se om nivån av självkänsla påverkas av att ha syskon överhuvudtaget. Till sist ville vi se om ålderskillnader påverkar nivå av självkänsla. Nedan följer en diskussion kring resultatet hypotes för hypotes som åtföljs av diskussion kring metod samt vidare forskning. Resultatet kring frågeställningen diskuteras i samband med hypotes 1.

Hypotes 1. Resultaten visar att det inte finns några skillnader i nivån av självkänsla med avseende på placeringen i syskonskaran; äldstabarn har inte signifikant högre självkänsla än yngstabarn. Hypotes 1.0 och 1.1 förkastas. Resultatet ligger i linje med större delen av den moderna syskonforskningen, vilken menar att syskonplacering inte har så stor betydelse när det kommer till självets utveckling. Detta går dock emot den tidigare syskonforskningen, och dagens populärvetenskapliga skrifter, som ibland hävdar att syskonplaceringen spelar stor roll i självets utveckling.

Betyder då resultat att vi helt kan förkasta syskonplaceringens betydelse? Vår studie visar på sätt och vis en motstridig bild. Självkänsla tycks alltså inte variera beroende på syskonplacering men däremot har flera av deltagarna i studien uttryckt att de upplever syskonplaceringen ha stor betydelse för deras personlighet. Detta kan vi se i svaren på den öppna frågan (*Hur tror du att din placering i syskonskaran påverkar dig som person?*) i slutet av den demografiska blanketten, vilka tydligt visar på hur ungdomar upplever sig ha ett beteende som stämmer överens med de stereotypa syskonroller som den äldre forskningen samt de populärvetenskapliga skrifterna talar om. Få endabarn hade besvarat frågan men av dessa vittnade flera om att de fick mycket uppmärksamhet och var bortskämda vilket delvis

stämmer överens med de teorier vi tidigare tagit del av. Äldstabarnen, upplever vi, är de som tydligast beskriver hur syskonrollen har påverkat dem som personer. Fler än hälften av respondenterna skriver att ansvarstagande är en stor del av deras roll som äldstabarn. De övriga syskongrupperna tar upp detta tema i mycket liten grad. Ett annat av de största och tydligaste temana var att äldstabarnen beskriver sig som dominanta samt som ledare och förebilder. Hos mellanbarnen urskiljs en ambivalens kring vilken roll de ska inta. Flera beskriver hur de utvecklar ett beteende som stämmer överens med att vara yngre så väl som äldre syskon. Vissa av dem tycks finna sig i ambivalensen medan andra hamnar i den ena eller andra rollen. Ett annat intressant drag hos mellanbarnen är att de i större utsträckning än andra syskongrupper talar om hur bra eller mindre bra de kommer överens med sina syskon. Kanske är det så att mellanbarnen mer aktivt än andra syskon söker att definiera sin syskonroll genom att jämföra sig med syskonen, liksom att reflektera över relationen till dem. Likt endabarnen är temat *bortskämd* mest utmärkande för yngstabarnen. En intressant kontrast till detta kan temat *kämparanda* vara. Att flera av yngstabarnen beskriver hur de går sin egen väg, är tuffa och envisa kan tyckas överraskande då bortskämda individer snarare kan förknippas med lathet och brist på engagemang. Dock är detta återkommande teman i den äldre syskonforskning som vi tidigare redogjort för. Slutligen tycks det vara så att yngstabarnen, i något högre grad än andra syskongrupper, trivs med sin syskonroll.

Hur kan vi då förklara att syskon uppenbarligen anser att syskonrollen påverkar dem som personer men att resultatet av undersökningen ändå inte visar på skillnader i självkänsla? Kanske kan det vara så att när ungdomar ser på sig själva bedömer de sitt beteende i enlighet med de stereotypa bilder som tidig syskonforskning och populärvetenskapen till så stor del uppvisar, men i realiteten påverkas de inte så mycket av dem? Eller kan det vara så att syskonplaceringen faktiskt har en viss påverkan på den personliga utvecklingen men när det kommer till just självkänsla kan respektive syskonplacering påverka på *olika* sätt? Detta skulle i så fall vara en förklaring till att uppsatsens analys inte ger några entydiga resultat. De teorier vi tagit del av visar till exempel att yngstabarn kan få rollen som den lilla och hjälplösa men också som den fria och handlingskraftiga, mellanbarnet kan hamna i kläm eller så kan hon/han få rollen som medlare. Även andra faktorer så som temperament, personlighetsdrag, föräldrars attityder och särskiljande behandling, genetiska skillnader och hur händelser i familjen tolkas kan påverka vilka roller de olika syskonen får och tar sig och även ha större betydelse än enbart syskonplaceringen (Dunn 1986).

I samband med detta bör också nämnas att syskonens självkänsla även kan påverkas av syskonrollens *kvalitet*. Som tidigare nämnts är det just detta som en del av den moderna

forskningen pekar på. Beroende på hur den spegeleffekt som Cooley talar om och den imitation som Baldwin pekar på tar sig uttryck kan de respektive syskonens självkänsla utvecklas på olika sätt (Harter, 1999).

Hypotes 1.2. Hypoteserna 1.0 och 1.1 förkastades men hypotes 1.2 kan däremot behållas; endabarn värderar sig själva signifikant lägre på delskalan relationer till andra än vad äldsta-, mellan- och yngstabarn gör. Effektstorleken var dock liten; endast 1,2 % av skillnaderna i skattningen på skalan förklaras av syskonskap. Studiens resultat visar alltså på att själva närvaron av syskon påverkar självkänslan kring relationer till andra. Resultatet är därmed i samstämmighet med både äldre forskning om endabarns roll samt nyare forskning om syskonskapets betydelse för den sociala utvecklingen.

För de barn som har syskon är relationen till dessa en av de första som utvecklas till jämnåriga. Syskonen utgör ju barns omedelbara sociala kontext och närvaron av dessa är vid tidig ålder mer frekvent än närvaron av jämnåriga kompisar. Hur denna första relation utvecklas kan senare påverka hur andra relationer fungerar. I syskonrelationen lär sig barnet sociala koder och regler, och övar på att argumentera, lyssna och ta hänsyn, tolka och hantera den andres uttryck, avsikter och känslor (Dunn, 1986).

För endabarn är dessa tidiga relationer till jämnåriga inte självklara och kan därför anta utvecklas senare än hos barn med syskon. Endabarn får inte samma möjlighet att utveckla och träna på sina sociala förmågor (Downey & Condrón, 2004). Istället för jämnåriga syskon agerar föräldrar och andra vuxna endabarns speglar (Harter, 1999). Endabarn har alltså vuxnas bild av barnet att förhålla sig till istället för syskons, som troligen är mer direkt och emotionellt ohämmad (Dunn, 1986). Istället för social träning ger detta snarare en intellektuell träning för endabarn som kan upplevas som "lillgamla" och därmed få svårt att umgås med barn i sin egen ålder (Martensen-Larsen & Sørrig, 2004). Endabarns lägre nivå av självkänsla kring relationer till andra antas därför bero på att de får mindre social träning i tidig ålder.

Hypotes 2.0 och 2.1. Resultatet visar att nivån av självkänsla kring relationer till andra är lägre för ungdomar i årskurs nio än för ungdomar på gymnasiet. När det kommer till nivån av prestationsrelaterad självkänsla (kring färdigheter talanger och begåvning) varierar den beroende på placering i syskonskaran och ålder; mellanbarn i årskurs nio värderar sig högre än mellanbarn på gymnasiet, äldsta- och yngstabarn däremot värderar sig lägre i årskurs nio än vad de gör på gymnasiet. Effekten är dock liten; endast 2,2 % av skillnaderna i självkänslan förklaras av interaktionen mellan ålder och placering i syskonskaran. Hypotes 2.0 och 2.1 kan därför behållas under förutsättning att de specificeras till ovanstående delar av

självkänslan.

Hypotesen baserades på teorin om att syskonrelationens karaktär förändras mellan barndomen och tonåren. I tonåren kan syskonen, i högre utsträckning, själva styra över intensiteten i syskonrelationen, samtidigt som intensiteten minskar när vänrelationer ges större utrymme. Vänner kan därmed ha större påverkan på den personliga utvecklingen än syskon, vilket bidrar till att skillnaden mellan syskonen ökar (Dunn & Plomin 1992; Dunn, 1986).

I föreliggande studie finns det mycket få åldersmässiga signifikanta huvudeffekter. I åldern 15 till 19 år är syskonrelationen inte den enda som påverkar individen; påverkan från andra sociala relationer utanför familjen har konkurrerat med syskonrelationen under flera år. Kanske hade resultatet blivit annorlunda om studien hade riktat sig till barn under sex år, som inte börjat skolan?

Relationer till andra. På delskalan relation till andra visar resultatet på en huvudeffekt av ålder; självkänslan är högre hos gymnasieungdomar än ungdomar i årskurs nio. Som sades ovan får vänskapsrelationer större betydelse med åren och när individen skaffar sig fler erfarenheter av sociala relationer kan hon/han förväntas utveckla högre social kompetens. Därmed drar vi slutsatsen att gymnasieungdomar har, i förhållande till ungdomar i årskurs nio, utvecklat en högre självkänsla kring sin sociala förmåga.

Färdigheter, talanger och begåvning. Den åldersmässiga skillnaden i självkänsla kring färdigheter, talanger och begåvning är olika beroende på placering i syskonskaran. Att fokus i uppsatsen är att analysera skillnader mellan mellanbarn respektive äldsta- och yngstabarn förklaras av teorier om mellanbarnets position. Både äldsta- och yngstabarn är ensamma om sin syskonposition medan mellanbarns liknar båda dessas positioner. En del syskonforskning menar att olikheterna i prestation beror på att syskonen utsätts för olika möjligheter att prestera beroende på sin syskonroll. Medan äldsta- och yngstabarnets färdighetsträning är inbyggd i deras roll skulle mellanbarnet p.g.a. sin otydliga roll få en lägre motivation och tilltro till den egna prestationsförmågan (Eckstein, 2000; Adler, 1939; Martensen–Larsen & Sørrig, 2004). Resultatet av uppsatsens kvalitativa analys visar också på dessa skillnader då *dubbla roller* var ett huvudtema. Flera av de mellanbarn som deltog i studien beskrev sig själva genom att jämföra sig med sitt eller sina äldre och yngre syskon. En sådan tolkning förklarar inte resultatets komplexitet; Varför har mellanbarn högre prestationsrelaterad självkänsla i årskurs nio jämfört med gymnasiet, när skillnaderna är de motsatta för äldsta- och yngstabarn? Varför finns denna interaktionseffekt bara för självkänsla i området färdigheter, talanger och begåvning? Förklaringen är troligen också komplex men

man kan ändå fundera kring eventuella orsaker till resultatet. En tanke är att mellanbarnet får mycket kunskap gratis från det äldre syskonet. I och med det så presterar det under sin uppväxt i mångt och mycket bättre än sina jämnåriga och får därmed ett försprång i den prestationsrelaterade självkänslan. Detta skulle då förklara mellanbarnets höga prestationsrelaterade självkänsla i årskurs nio. Kanske är det så att när de sedan börjar gymnasiet jämnas mellanbarnens kunskapsmässiga försprång ut i förhållande till ungdomar med andra syskonplaceringar. Om mellanbarnets prestationsrelaterade självkänsla är byggd på ett övertag kommer självkänslan att sjunka när andra, även yngstabarnen, kommer ikapp och blir på samma kunskapsnivå. Detta kan då vara en förklaring till att den prestationsrelaterade självkänslan går ner för mellanbarn på gymnasiet. Borde då inte yngstabarnet följa samma mönster som mellanbarnet? Ett antagande är att eftersom yngstabarnet gärna bryter mot konventioner och ofta går sin egen väg (Sulloway, 1996) tar de inte, i samma utsträckning som mellanbarnen, till sig det försprånget i kunskap som de äldre syskonen har och inkorporerar heller inte den i sin självkänsla.

Slumpgenererade resultat. Då flertalet analyser genomfördes och då effektstorleken för de signifikanta skillnaderna i resultatet var liten bör riskerna med slumpgenererade resultat tas i beaktande.

Metoddiskussion

Deltagare. Föreliggande studie hade ett högt antal deltagare och detta, finner vi, ger studien hög tillförlitlighet. Då det fanns en geografisk och storleksmässig spridning bland de städer och skolor som besöktes kan studiens resultat generaliseras till andra ungdomar i Sverige. De gymnasieungdomar som deltog i studien läste vid olika program, vilket kan ha haft en påverkan på resultatet. Vid flertalet av de program som är representerade i studien studerar fler tjejer än killar, varpå studiens könsfördelning är skev med dominans av just kvinnliga deltagare. Deltagare från mansdominerade program såsom teknik-, bygg- och fordonsprogrammen, kunde ha balanserat studiens resultat (Skolverket, 2012). De klasser som deltog valdes ut av lärare och rektorer, vilket kan ha medfört att kvinnodominerade program med anknytning till studiens beteendevetenskapliga ämne blev överrepresenterade.

Åldersfördelningen var jämn mellan de olika årskurserna förutom en lägre representation av ungdomar i årskurs två. Detta påverkade inte studiens resultat då ålderskillnader endast studerades mellan ungdomar i årskurs nio och i gymnasiet. I förhållande till de övriga syskongrupperna var endabarn få till antalet. En jämnare fördelning mellan de olika syskonplaceringarna hade varit önskvärd då en större grupp endabarn hade

ökat den statistiska säkerheten i dataanalysen.

Instrument. Då syftet är att nå ett stort antal individer är självskattningsformulär ett relativt enkelt och ekonomiskt fördelaktigt tillvägagångssätt. Vid mätning av ett så svårfångat och subjektivt fenomen som självkänsla är det bra att använda sig av ett test som är välbearbetat och frekvent använt i olika sammanhang och därmed kan mäta det aktuella fenomenet på goda grunder. Då är det aktuella formuläret (Jag tycker jag är) ett bra och pålitligt instrument. Dock bör risken med social önskvärdhet tas i beaktande. Ungdomarna kan i sina svar ha påverkats av hur de vill framställa sig inför andra eller svarat efter den ideal bild de har av sig själv. Detta är något vi inte kan kontrollera för.

Med den demografiska blanketten som användes finns det dock vissa brister. I fråga om syskonplacering var målet att ta reda på individens subjektiva upplevelse, varpå frågan formulerades *Vad tänker du att du är?* I samspråk med eleverna kom det dock fram att denna fråga upplevdes vara otydlig. Vissa av eleverna svarade utifrån sin subjektiva upplevelse av vilken syskonroll de har medan andra snarare svarade utifrån den biologiska syskonplacering de har. Därmed kom vi inte till fullo åt hur ungdomarnas upplevda syskonroll påverkar självkänslan. En elev som kategoriserade sig som äldstabarn men som hade två äldre halvsysstrar och ett yngre helsyskon säger ”Tar mycket ansvar. Har 2 st halvsysstrar ja ser dom som i familjen men ja träffar dom inte så mycket. Jag är liksom storasyster, typ bara.” En annan elev som också kategoriserat sig som äldstabarn har två syskon som är fem respektive sju år äldre och förklarar det så här; ”Jag har mognat mest av mina syskon speciellt när det gäller social kompetens. Men de är väldigt snälla i alla fall och är på min nivå.” En elev kategoriserade sig som både endabarn och äldstabarn men skrev också att hon hade en tre år yngre bror; ”Mycket av att jag är äldst gör mig mer dominerande och det känns ibland som att jag bestämmer eller är ensam barn. Visserligen kommer jag och min bror överens, men han märks inte av lika mycket.”

Med tanke på den moderna forskningens teorier om att syskonrelationens kvalitet tycks bidra mer till självets utveckling än syskonplaceringen, är det också relevant att fråga sig huruvida denna fokus hade varit att föredra.

När det gäller den avslutande frågan på den demografiska blanketten finns det frågetecken när det gäller frågans formulering. Eftersom studiens fokus är syskonrollernas påverkan på självkänsla hade en fråga som bättre fångar denna koppling varit önskvärd (till exempel; påverkas du av din syskonroll när det gäller hur du ser på dig själv?). Men med en sådan fråga måste också risken med att avslöja studiens syfte tas i beaktande. Respondenternas svar kan då i allt för hög grad påverkas av att de anar studiens syfte. Därför

valdes den aktuella formuleringen.

Procedur. Kontakten med alla klasser skedde på liknande sätt, alla deltagare fick till exempel samma information före och efter studien. Även situationen då enkäten fylldes i var liknande för alla deltagare; lokalen var elevernas egna, för dem välkända, klassrum, enkäten besvarades under lektionstid med klasskompisar och lärare närvarande. För att minimera bortfallet påmindes eleverna att fylla i hela enkäten. Då frivilligheten i deltagandet betonades valde ett fåtal elever att inte besvara enkäten. Därmed har eventuella störande moment under datainsamlandet minimerats.

Kontrollen över hur ungdomarna svarade på den demografiska blankettens sista fråga var inte optimal. Den var frivillig att besvara vilket gjorde att många avstod. Vidare fanns ingen möjlighet för oss att ställa följdfrågor eller att på annat sätt fördjupa förståelsen för deras svar. Svaren bidrog ändå med ett kompletterade kvalitativt perspektiv till studien som i övrigt fokuserade på den kvantitativa datan.

Vidare forskning

Som tidigare nämnts har en del syskonforskning funnit stöd för att det är kvaliteten i syskonrelationen som är viktig för individens personliga utveckling. Däremot finns få studier som undersöker just hur självkänslan utvecklas beroende på kvaliteten i syskonrelationen. Denna kunskap skulle vara till stor hjälp för föräldrar, kuratorer, lärare och andra vuxna som lever nära ungdomar med syskon. Därför är vår förhoppning att vidare studier kan genomföras inom just detta område.

I föreliggande studie hittades interaktionseffekter av ålder och syskonskap på nivån av självkänsla kring färdigheter, talanger och begåvning. Ålder har också en effekt på självkänsla kring relationer till andra, men inte på övriga områden i självkänslan. Inom det åldersspann som föreliggande studie fokuserar på är inte skillnaderna i nivå av självkänsla så stora mellan de olika åldrarna. Då teorier visar på att syskonrelationen förändras i tonåren uppmuntras vidare forskning som undersöker ett bredare åldersspann. Vilka skillnader i självkänsla finns mellan (enda-, äldsta- mellan- och yngsta-)barn i förskoleålder, skolålder och tonåren? Slutligen kan det också vara intressant att vidare studera orsakerna till att mellanbarns utveckling av prestationsrelaterad självkänsla är annorlunda än äldsta- och yngstabarns. Genom kvalitativa intervjuer med mellanbarn kan en bild skapas av deras prestationsrelaterade självkänsla. Detta skulle kanske ge oss en förklaring till den negativa förändring som sker för mellanbarnen mellan årskurs nio och gymnasiet. Vidare kan intervjuer även med de övriga syskongrupperna bli underlag för en jämförelse.

Slutsats

Trots att den specifika syskonplaceringen till mycket liten del tycks predicera ungdomens självkänsla kan dennes syskonplacering ge viss information om bakgrundsförhållanden och beteendemönster som tangerar ungdomens värdering av sig själv.

Uppsatsen har visat att syskonplacering och ålder påverkar vissa delar av självkänsla. Så är fallet när det gäller nivån av självkänsla kring relationer; endabarn har lägre självkänsla än ungdomar med syskon, nivån av självkänsla är högre på gymnasiet än i årskurs nio. Syskonplacering och ålder verkar också ha en viss påverkan när det gäller prestationsrelaterad självkänsla.

Referenser

- Adler, A. (1939). *Individualpsykologien: vägen till människokunskap*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Barnombudsmannen. (2010). *Upp till 18: fakta om barn och ungdom*. Hämtad mars 27, 2012 från <http://www.barnombudsmannen.se/publikationer/bestall-och-ladda-ner/upp-till-18---fakta-om-barn-och-ungdom-2010/>
- Broberg, A., Granqvist, P., Ivarsson, T., & Risholm Mothander, P. (2006). *Anknytningsteori. Betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, 61, 1387–1398.
- Cervone, D., & Pervin, L. (2010). *Personality: Theory and research* (11 uppl.). New Jersey: Wiley.
- Cohen, B. H. (2000). *Explaining Psychological Statistics* (2 uppl.). Tillgänglig maj 16, 2012 från www.psych.nyu.edu/cohen/eps12dr1.pdf
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2 uppl.). Hillsdale: Erlbaum Associates.
- Cullberg Weston, M. (2005). *Ditt inre centrum. Om självkänsla, självbild och konturen av ditt själv*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Downey, D. B., & Condron, D. J. (2004). Playing well with others in kindergarten: The benefit of siblings at home. *Journal of Marriage and Family*, 66, 333–350.
- Dunn, J. (1986). *Syskonskap*. Stockholm: Nordstedts Förlag.
- Dunn, J., & Plomin, R. (1992). *Syskon. Lika bakgrund - olika liv*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Eckstein, D. (2000). Empirical studies indicating significant birth-order-related personality differences. *The Journal of Individual Psychology*, 56, 481-494.
- Edwards, R., Hadfield, L., Lucey, H., & Mauthner, M. (2006). *Sibling identity and relationships. Sisters and brothers*. Abingdon: Routledge.
- Garcia, M. M., Shaw, D. S., Winslow, E. B., & Yaggi, K. E. (2000). Destructive sibling conflict and the development of conduct problems in young boys. *Developmental Psychology*, 36, 44–53.
- Gorbett, K., & Kruczek, T. (2008). Family factors predicting social self-esteem in young adults. *The Family Journal*, 16, 58-65.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York:

- Guilford Press.
- Heidegren, C.-G., & Wästerfors, D. (2008). *Den integrerande människan*. Malmö: Gleerups.
- Hetherington, M. E., Reiss, D., & Plomin, R. (1994). *Separate social worlds of siblings. The impact of nonshared environment en development*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Johnson, M. (2003). *Självkänsla och anpassning*. Lund: Studentlitteratur.
- Kramer, L., & Kowal, A. K. (2005). Sibling relationship quality from birth to adolescence: The enduring contributions of friends. *Journal of Family Psychology*, *19*, 503-511.
- Lagerblad, A. (2004, juni 23). En storasyster klarar sig själv. *Svenska Dagbladet*. Hämtad maj 16, 2012 från http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/barn-och-unga/en-storasyster-klarar-sig-sjalv_151957.svd
- Leary, M. R., & Tangney, J. P. (Red.). (2003). *Handbook of self and identity*. New York: Guilford Press.
- Lindwall, M. (2011). *Självkänsla: Bortom populärpsykologi och enkla sanningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Martensen-Larsen, O., & Sørrig, K. (2004). *Storasyster, lillebror och andra platser i syskonskaran* (3 uppl.). Stockholm: Natur och Kultur.
- Ouvinen-Birgerstam, P. (1999). *"Jag tycker jag är". Manual*. Stockholm: Psykologiförlaget.
- Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS* (4 uppl.). Maidenhead: Open University Press/McGrawHill.
- Pedersen, N. L., Plomin, R., McClearn, G. E., & Friberg, L. (1988). Neuroticism, extraversion, and related traits in adult twins reared apart and reared together. *Journal of Personality and Social Psychology*, *55*, 950-957.
- Pike, A., Coldwell, J., & Dunn, J. F. (2005). Sibling relationships in early/middle childhood: Links with individual adjustment. *Journal of Family Psychology*, *19*, 523-532.
- Rogers, C. R. (2003). *Client-centered therapy; it's current practice, implications and theory* (ny utg.). London: Constable & Robinson.
- Sanders, R. (2004). *Siblings relationships: Theory and issues of practice*. New York: Pallgrave Macmillan.
- Saudino, K. J., Wertz, A. E., Gagne, J. R., & Chawla, S. (2004). Night and day: Are sibling as different in temperament as parents say they are? *Journal of Personality and Social Psychology*, *87*, 698-706.
- Schönbeck, E. (2008). *Äldst, yngst eller mittemellan. Din placering i syskonskaran och hur den påverkar dig*. Stockholm: Forum.

- Shebloski, B., Conger, K. J., & Widaman, K. F. (2005). Reciprocal links among differential parenting, perceived partiality, and self-worth: A three-wave longitudinal study. *Journal of Family Psychology, 19*, 633–642.
- Skolverket. (2012, mars 5). *Skolor och elever i gymnasieskolan läsåret 2011/12*. Hämtat maj 18, 2012 från <http://www.skolverket.se/statistik-och-analys/2.1862/2.4391/2.4392>
- Stocker, C. M., Burwell, R. A., & Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology, 16*, 50–57.
- Stocker, C. M., & Lanthier, R. P. (1997). Sibling relationships in early childhood. *Journal of Family Psychology, 11*, 210-221.
- Suloway, F. J. (1996). *Born to rebel: Birth order, family dynamics, and creative lives*. London: Little, Brown and Company.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, I. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5 rev. uppl.). Boston: Allyn and Bacon.
- Volling, B. L. (2012). Family transitions following the birth of a sibling: An empirical review of changes in the firstborn's adjustment. *Psychological Bulletin, 138*, 497-528.
- Västerbro, M. (2008, februari 23). Spelar syskonordning någon roll? *DN.se*. Hämtad maj 15, 2012 från <http://www.dn.se/insidan/insidan-hem/spelar-syskonordning-nagon-roll>
- Whiteman, S. D., & Buchanan, C. M. (2002). Mothers' and children's expectations for adolescence: The impact of perceptions of an older sibling's experience. *Journal of Family Psychology, 16*, 157-171.
- Willig, C. (2008). *Introducing qualitative research in psychology. Adventures in theory and method* (2 uppl.). Berkshire: McGraw-Hill.

Bilaga 1. Demografisk blankett

Jag är: tjej kille

Skolans namn: _____

Mitt födelseår: _____

Jag går i årskurs: _____

Hur många syskon har du? _____

Vilka år är de födda? (till exempel 1996. Om du inte vet födelseår; skriv hur gamla de är.)

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Vad tänker du att du är?

Ensambarn Äldst Mellan Yngst Annat

Hur tror du att din placering i syskonskaran påverkar dig som person?

Bilaga 2. Informationsbrev till rektorer och lärare

LUNDS
UNIVERSITET
Institutionen för psykologi

Lund, 27 februari 2012

Hej!

Hur mår dagens ungdomar egentligen och vad har de för syn på sig själva? Hur påverkas ungdomars självbild i en tid som både utmärks av starkt fokus på individen och självet och samtidigt av stor osäkerhet ekonomiskt och arbetsmarknadsmässigt?

På Lunds Universitet drivs ett forskningsprojekt om barns och ungdomars självbild av docent Pirjo Birgerstam och fil. dr. Eva Hoff. Genom formuläret "Jag tycker jag är" kartlade man på 80-talet hur barn och ungdomar i åldrarna 7-18 år värderar sig själva. Formuläret har nu uppdaterats och ny forskning genomförs för att se om självkänslan har förändrats. Hitintills insamlad data tyder på att självbildens har ökat hos yngre barn men inte för ungdomar i slutet av högstadiet jämfört med 1980- Dock behövs mer data för att säkerställa resultaten. I denna uppföljande forskning utförs delar av det praktiska arbetet av oss, Maria Björnståhl och Rebecka Lekemo, kandidatstudenter i beteendevetenskap och psykologi. Datan kommer också att användas i en pilotstudie inom forskningsprojektet.

Det skulle vara till stor hjälp för oss om elever på Er skola vill delta i forskningen genom att fylla i självvärderingsformuläret "Jag tycker jag är". Formuläret tar ca 20 minuter att fylla i och innehåller frågor om fysiska egenskaper, psykiskt välmående, färdigheter, talanger och begåvning, relationer till familj samt relationer till andra. Frågorna är viktiga att fundera på och kan göra att ungdomarna lär sig mer om sig själva. Deltagandet är givetvis helt frivilligt och anonymt och den information vi erhåller kommer att behandlas konfidentiellt.

Undersökningen ger oss en ökad kunskap om ungdomars självbild och mående, vilket bidrar till att vi kan förstå och hjälpa dem bättre i framtiden. Era elevers deltagande är viktigt för oss! Vi hör av oss till Er inom det närmaste för att höra om ni är intresserade. Vi tackar på förhand och ser fram emot ett gott samarbete.

Med vänliga hälsningar
Rebecka Lekemo och Maria Björnståhl

Om Ni har frågor är Ni välkomna att höra av Er till:

Pirjo Birgerstam, docent
E-post: pirjo.birgerstam@psychology.lu.se
Tel: 046-222 33 94

Eva Hoff, fil. Doctor
E-post: eva.hoff@psychology.lu.se
Tel: 046-222 87 67

Maria Björnståhl, student
beteendevetenskapliga kandidatprogrammet
E-post: xxxxxxxxx@gmail.com
Tel: XXXX-XX XX XX

Rebecka Lekemo, student
beteendevetenskapliga kandidatprogrammet
E-post: xxxxxx@hotmail.com
Tel: XXXX-XX XX X

Bilaga 3. Informationsbrev till vårdnadshavare

LUNDS
UNIVERSITET
Institutionen för psykologi

Lund, 15 februari 2012

Hej!

Hur mår dagens ungdomar egentligen och vad har de för syn på sig själva? På Lunds Universitet pågår ett forskningsprojekt som vill ha svar på dessa frågor. Ansvariga är Pirjo Birgerstam och Eva Hoff och delar av det praktiska arbetet utförs av Maria Björnståhl och Rebecka Lekemo, studenter i beteendevetenskap och psykologi.

Vi vill informera Er om att vi kommer att besöka Ert barns klass för att dela ut ett formulär med frågor om hur Ditt barn tänker om sig själv. Frågorna är viktiga och bra frågor att fundera på som kan göra att ungdomarna lär sig mer om sig själva - även om det också kan vara svårt att svara på. Formuläret tar ca 30 minuter att fylla i. Deltagandet är helt frivilligt och anonymt; ingen information om namn eller skola kommer att uppges, ingen kommer att veta vad just Ditt barn svarade.

Ert barn har naturligtvis rätt att inte fylla i formuläret om han eller hon inte vill. Om Ni av någon anledning inte vill att Ert barn ska delta kan Ni höra av Er till någon av oss (se kontaktuppgifter nedan). Har Ni frågor om undersökningen är Ni också välkomna att höra av Er.

Undersökningen ger oss en ökad kunskap om ungdomars självbild och mående, vilket bidrar till att vi kan förstå och hjälpa dem bättre i framtiden. Ert barns deltagande är viktigt för oss!

Pirjo Birgerstam, docent
E-post: pirjo.birgerstam@psychology.lu.se
Tel: 046-222 33 94

Eva Hoff, fil. Doctor
E-post: eva.hoff@psychology.lu.se
Tel: 046-222 87 67

Maria Björnståhl, student
beteendevetenskapliga kandidatprogrammet
E-post: xxxxxxxx@gmail.com
Tel: XXXX-XX XX XX

Rebecka Lekemo, student
beteendevetenskapliga kandidatprogrammet
E-post: xxxxxx@hotmail.com
Tel: XXXX-XX XX XX